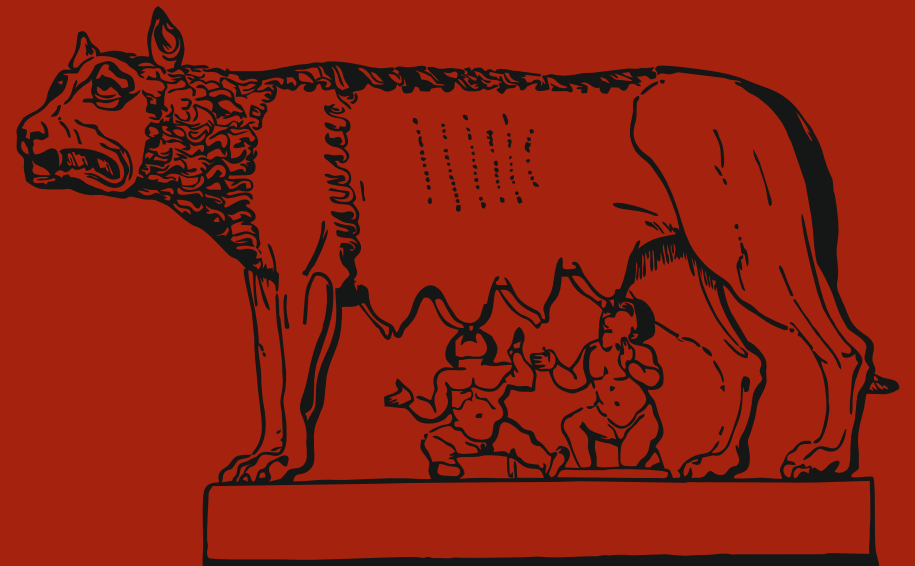

Н.О. ШЕВЦОВА

ЛАТИНСЬКА МОВА

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет
імені А.С. Макаренка

Кафедра теорії та практики романо-германських мов

Латинська мова

Суми
СумДПУ імені А.С. Макаренка
2024

УДК 81-24(904)

Л27

*Друкується згідно з рішенням Вченої ради
Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка
(Протокол № 12 від 19 червня 2024 року)*

Укладач:

Н.О. Шевцова – викладач кафедри теорії та практики романо-германських мов.

Рецензенти:

В.І. Школяренко – доктор філологічних наук, професор кафедри теорії та практики романо-германських мов Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка;

І.С. Божко – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри теорії та практики романо-германських мов Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка.

Шевцова Н.О.

Л27 Латинська мова: навч.-метод. рекомендації для студентів І курсу навчально-наукового інституту історії, права та міжнародних відносин/ укл. Н.О. Шевцова. – Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2024. – 86 с.

У навчально-методичних рекомендаціях представлені основні програмні вимоги нормативної навчальної дисципліни «Латинська мова», що пропонується студентам І курсу навчально-наукового інституту історії, права та міжнародних відносин, які навчаються за освітньо-професійною програмою «Історія та археологія» підготовки здобувачів вищої освіти на першому (бакалаврському) рівні за спеціальністю 032 «Історія та археологія» галузі знань 03 «Гуманітарні науки» як обов'язковий компонент у циклі професійної підготовки. Головними цілями навчально-методичних рекомендацій є розкриття змісту дисципліни, результатів навчання, вимог щодо набуття відповідних компетентностей та забезпечення організації системної роботи студентів під час проходження курсу.

Призначено для викладачів латинської мови та студентів І курсу навчально-наукового інституту історії, права та міжнародних відносин.

УДК 81-24(904)

© Шевцова Н.О., 2024

© СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2024

ЗМІСТ

1. Робоча програма навчальної дисципліни Латинська мова. Опис навчальної дисципліни	4
1.1. Мета вивчення навчальної дисципліни	5
1.2. Передумови для вивчення дисципліни.....	7
1.3. Результати навчання за дисципліною.....	8
1.4. Критерії оцінювання результатів навчання	9
1.5. Засоби діагностики результатів навчання.....	11
1.6. Програма навчальної дисципліни	11
1.6.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни	11
1.6.2. Структура та обсяг навчальної дисципліни.....	12
1.7. Рекомендовані джерела інформації	16
1.8. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна	17
2. Силабус навчальної дисципліни Латинська мова.....	18
2.1. Загальна інформація	18
2.2. Анотація курсу	18
2.3. Мета та завдання курсу	19
2.4. Організація навчання.....	20
2.5. Тематика курсу та зміст	20
2.6. Система оцінювання курсу	21
2.7. Політика курсу	23
2.8. Рекомендовані джерела інформації	24
2.9. Академічна доброчесність	25
3. Інструктивно-методичні матеріали до лекційного курсу та практичних занять із критеріями оцінювання.....	25
3.1. Лекційний курс	25
3.2. Практичні заняття. Завдання для поточного контролю.....	41
4. Перелік завдань та інструктивно-методичні матеріали до самостійної роботи	76
5. Ліквідація заборгованості.....	80
6. Рефлексія до курсу Латинська мова.....	81
Додатки.....	83
Додаток А Самоконтроль та самооцінювання навчальних досягнень студентів / студенток: рейтинг за контрольним листом.....	83
Додаток В Мій рейтинг навчальних досягнень (самооцінювання за контрольним листом).....	84

**1. Робоча програма навчальної дисципліни Латинська мова.
Опис навчальної дисципліни**

Найменування показників	Освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Перший (бакалаврський)	Нормативна (обов'язкова)	
		Рік підготовки	
1-й		1-й	
Семестр			
І с. – 90 год.		І с. – 90 год.	
Лекції			
І с. – 16 год.		І с. – 2 год.	
Практичні / семінарські			
І с. – 24 год.		І с. – 6 год.	
Лабораторні			
-		-	
Самостійна робота			
І с. – 48 год.		І с. – 80 год.	
Консультації			
І с. – 2 год.		І с. – 2 год.	
Загальна кількість годин – 90	Вид контролю: диференційований залік (І семестр)		

1.1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Згідно з освітньо-професійною програмою «Історія та археологія» підготовки здобувачів вищої освіти на першому (бакалаврському) рівні за спеціальністю 032 «Історія та археологія» галузі знань 03 «Гуманітарні науки»¹ формування у студентів фахової професійної компетентності потребує формування у студентів в межах вивчення дисципліни «Латинська мова» наступних інтегральних, загальних та спеціальних компетентностей:

Інтегральна компетентність	Здатність розв'язувати спеціалізовані задачі й практичні проблеми в галузі історії та археології або у процесі навчання, здійснювати аналіз історичних явищ і подій, що передбачає застосування теорій та методів історичної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК 1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу. ЗК 4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово. ЗК 5. Здатність спілкуватися іноземною мовою. ЗК 6. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел. ЗК 7. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми. ЗК 8. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях. ЗК 9. Здатність бути критичним і самокритичним. ЗК 10. Здатність працювати в команді.
Спеціальні компетентності (СК)	СК 1. Усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності. СК 4. Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи. СК 5. Здатність відшуковувати необхідні для освітньої та наукової діяльності історичні джерела (архівні та опубліковані документи, етнографічні, картографічні

¹ 1. Вовк О. В., Кедун І. С., Козлова В. В., Горобець І. В., Оліцький В. О., Падалка С. С., Терентьев В. С., Півень М. М. Освітньо-професійна програма «Історія та археологія» першого рівня вищої освіти спеціальності 032 Історія та археологія галузі знань 03 Гуманітарні науки. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. 18 с. URL: https://sspu.edu.ua/images/2020/doc/opp/opp_istoriya_ta_arheologiya_b_2020_80028.pdf

	матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т.п.). СК 6. Здатність використовувати релевантні методи опрацювання історичних та археологічних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дисциплін, а також сучасні інформаційні технології для обробки історичних даних. СК 7. Здатність використовувати фахові знання та професійні навички для виявлення, охорони та популяризації історико-культурної спадщини. СК 10. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією.

Програму навчальної дисципліни розроблено з урахуванням матеріалів «Стандарту вищої освіти. Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти. Галузь знань: 03 Гуманітарні науки, спеціальності 032 «Історія та археологія» (наказ МОН України № 575 від 29.04.2020 р.) та Стандартів і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG) (див. за адресою URL: bit.ly/3ImUEeH).

Метою вивчення навчальної дисципліни є пізнання та усвідомлення латинської мови як цілісної системи та як засобу спілкування через призму вивчення минулого суспільств, що склалися на території Стародавнього Риму, та їх сегментів, явищ, персоналій, сукупності матеріальних, побутових, духовних, соціальних аспектів в конкретному просторовому та часовому періоді (VIII ст. до н.е. – V ст. н.е.) та з урахуванням виняткової ролі латинської мови у формуванні європейської та світової культури.

Завдання дисципліни:

1) розширити лінгвістичний кругозір тих, хто навчається, та сформувати в них уявлення про основи фонетики, морфології, синтаксису та фразеології латинської мови на рівні достатньому для читання і перекладу нескладних автентичних адаптованих та дидактизованих латинських текстів;

2) сформувати практичні навички граматичного аналізу латиномовних крилатих висловів та текстів; навички етимологічного аналізу термінів латинського походження та розвинути вміння історико-культурологічного коментування на основі здатності до аналізу ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов;

3) поглибити знання про основні віхи історії Стародавнього Риму, а також знання з історії та культури античного світу та ознайомити з історією розвитку латинської мови;

4) сформувати уявлення про роль та місце латинської мови в історії античності, її використання як реального засобу усного та писемного спілкування періоду Римської імперії, відокремлення народної латини та її роль у формуванні романської групи мов, вплив на виникнення європейської

двомовності часів Середньовіччя та Відродження та використання як державної мови Новітнього часу у Ватикані;

5) сформувані уявлення про міждисциплінарні зв'язки латинської мови та сучасних європейських мов, а також поглибити знання про роль античної спадщини у становленні сучасних європейської та світової культурних систем;

6) розвинути вміння коментування та анотування наукових, науково-популярних, освітніх та публіцистичних текстів, що стосуються питань розвитку латинської мови;

7) забезпечити тих, хто навчається, сукупністю знань, навичок та умінь, що дозволять їм аналізувати, критично оцінювати і створювати різноманітні повідомлення, що стосуються питань розвитку латинської мови, для різних типів медіа із дотриманням принципів академічної доброчесності;

8) розвинути здатність доносити власні знання та думки, що стосуються питань розвитку латинської мови, використовуючи низку засобів та форматів (схеми, таблиці, діаграми, ілюстрації, презентації, фотографії, меми, постери, відео тощо) до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються;

9) розвинути здатність краще розуміти візуальну інформацію та використовувати зображення, що стосуються питань розвитку латинської мови, а також мислити та навчатися у візуально-насиченому середовищі;

10) розвинути у тих, хто навчається, індивідуальну культуру мислення, здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу, критичного осмислення проблем у гуманітарній галузі та на межі галузей знань під час вивчення фонетики, морфології, синтаксису та фразеології латинської мови;

11) розвинути здатність застосовувати сучасні цифрові інструменти і технології для пошуку, збереження, оброблення та аналізу інформації з різних джерел під час виконання практичних завдань з латинської мови;

12) розвинути здатність до креативного вираження та створення знань і креативного розв'язання проблем на основі вміння працювати в команді під час виконання практичних завдань з латинської мови;

13) розвинути здатність до самостійного навчання та управління навчальними процесами під час виконання практичних завдань з латинської мови.

Методи, методики та технології: описовий, компаративний, структуралістський, типологічний методи до вивчення мов; інтерактивні технології навчання; кооперативні та колаборативні технології навчання; методика «Самоорганізований освітній простір».

1.2. Передумови для вивчення дисципліни

Передумовами для вивчення курсу є попередньо набуті знання з наук та дисциплін, які є базовими та суміжними – історії, іноземної мови та/або світової (зарубіжної) та української літератури.

1.3. Результати навчання за дисципліною

До програмних результатів навчання у межах дисципліни належать наступні:

ПРН 5. Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати**:

1) правила латинської класичної та традиційної вимови і наголосу;
2) основні поняття і категорії фонетики, морфології, синтаксису латинської мови;

3) основні віхи історії розвитку латинської мови та історії давнього Риму;

4) основні принципи перекладу з латинської мови на українську зі словником.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **вміти**:

1) читати і перекладати нескладні автентичні адаптовані та дидактизовані латинські тексти;

2) аналізувати латиномовні крилаті вислови та тексти і коментувати їх з урахуванням історико-культурологічного контексту та/або історичних передумов; здійснювати етимологічний аналіз термінів латинського походження;

3) коментувати та анотувати наукові, науково-популярні, освітні та публіцистичні тексти, що стосуються питань розвитку латинської мови;

4) аналізувати, критично оцінювати і створювати різноманітні повідомлення, що стосуються питань розвитку латинської мови, для різних типів медіа із дотриманням принципів академічної доброчесності;

5) доносити власні знання та думки, що стосуються питань розвитку латинської мови, використовуючи низку засобів та форматів (схеми, таблиці, діаграми, ілюстрації, презентації, фотографії, меми, постери, відео тощо) до фахівців і нефаківців, зокрема до осіб, які навчаються;

6) розуміти візуальну інформацію та використовувати зображення, що стосуються питань розвитку латинської мови, а також мислити та навчатися у візуально-насиченому середовищі;

7) застосовувати сучасні цифрові інструменти і технології для пошуку, збереження, оброблення та аналізу інформації з різних джерел під час виконання практичних завдань з латинської мови;

8) створювати знання і креативно розв'язувати проблеми на основі вміння працювати в команді під час виконання практичних завдань з латинської мови;

9) самостійно навчатися та управляти навчальними процесами під час виконання практичних завдань з латинської мови.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен бути **здатним**:

1) практично використовувати знання та працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами латинською мовою.

1.4. Критерії оцінювання результатів навчання

Оцінка рівня результатів навчання студента визначається з урахуванням оцінок поточного контролю, що здійснювався під час проведення семінарських/практичних занять, оцінок за комплекс самостійних та/або контрольних робіт. Оцінювання проводиться за чотирибальною шкалою, у якій найвищим балом є 5. Роботи, виконані на 3-5 балів, вважаються такими, що оцінені позитивно. За тими, хто навчається, зберігається право на перездачу і отримання більш високої оцінки.

Контролю та оцінюванню підлягають:

1) у поточній академічній роботі студента на семінарських /практичних заняттях в усних відповідях – відповідність відповіді змісту питання, наявність фактичних помилок, повнота та правильність пояснень, повнота та ґрунтовність викладу, ілюстративність викладу, доказовість викладу; участь у дискусії за проблемою заняття, вміння формулювати і відстоювати свою позицію; участь у виконанні кооперативних та/або колаборативних завдань;

2) у самостійній роботі та письмових контрольних роботах – правильність та повнота виконання обов'язкових завдань.

За рішенням кафедри як результати самостійної роботи можуть зараховуватися результати, здобуті на засадах неформальної, інформальної освіти чи самоосвіти, із нарахуванням студентам балів пропорційно обсягу виконаної роботи за додаткові види навчальної роботи, які пов'язані з науково-практичною та/або науково-дослідною діяльністю – відвідування або проведення семінарів, воркшопів, вебінарів, участь у подіумних дискусіях та диспутах, громадських обговореннях, експертизах, участь у підсумковій студентській науковій конференції та/або всеукраїнських або міжнародних науково-практичних конференціях із публікацією тез доповідей або наукових статей тощо.

Відвідування студентами всіх видів навчальних занять із дисципліни є обов'язковим, обліковується, проте оцінюванню не підлягає. Існує можливість самостійно опрацювати теми семінарських/практичних занять із компенсацією балів.

Розподіл балів

	Поточний контроль – 60												Разом	Сума балів
	П1	П2	П3	П4	П5	П6	П7	П8	П9	П10	П11	П12		
Контроль на П1-П12	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	60	100
Контроль СР/КР	-	-	5	-	5	-	5	5	5	5	5	5	40	
	Контроль самостійної роботи – 40													

П1... П12 – практичні заняття

СР – самостійні роботи/КР – контрольні роботи

Підсумкове оцінювання навчальних досягнень студента

Кіль-ть балів	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90 – 100	Оцінка «відмінно» ставиться, якщо студент переважно відмінно та добре виконав $\geq 70\%$ завдань та набрав у поточному контролі 90–100 балів. Студент у повному обсязі оволодів програмним матеріалом, може застосувати знання практично, наводити приклади, аргументувати свої думки. Фактичних помилок немає.
82 – 89	Оцінка «добре» ставиться, якщо студент переважно відмінно та добре виконав $\geq 60\%$ завдань та набрав у поточному контролі 82–89 балів. Студент в достатньому обсязі оволодів програмним матеріалом, може застосувати знання практично, наводити приклади, аргументувати свої думки. Фактичних помилок немає.
74 – 81	Оцінка «добре» ставиться, якщо студент переважно відмінно та добре виконав $\geq 60\%$ завдань та набрав у поточному контролі 74–81 бал. Студент в цілому в достатньому обсязі оволодів програмним матеріалом, може застосувати знання практично, наводити приклади, аргументувати свої думки. Фактичних помилок немає, проте відповіді містять фактичні неточності.
60 – 73	Оцінка «задовільно» ставиться, якщо студент переважно добре та задовільно виконав $\geq 50\%$ завдань та набрав у поточному контролі 64–73 бали. Студент виявляє значні прогалини в знаннях основного програмного матеріалу. Відповіді містять суттєві фактичні помилки.
35 – 59	Оцінка «незадовільно» (з можливістю повторного складання) ставиться, якщо студент виконав $\leq 50\%$ але $\geq 35\%$ завдань та набрав у поточному та підсумковому семестровому контролі 35–59 балів. Студент слабо володіє програмним матеріалом, відтворює окремі фрагменти, що складають незначну частину матеріалу. Демонструє невміння висловити та аргументувати свою точку зору на запропоновану тему. Самостійні міркування відсутні або судження некоректні. Відповіді містять суттєві фактичні помилки.
1 – 34	Оцінка «незадовільно» (з обов'язковим повторним вивченням дисципліни) ставиться, якщо студент виконав $\leq 35\%$ завдань та набрав у поточному та підсумковому семестровому контролі 1 – 34 бали. Студент демонструє відсутність знань програмного матеріалу. Самостійні міркування відсутні або судження некоректні. Відповіді містять суттєві фактичні помилки.

Підсумковий контроль: I семестр – диференційований залік.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для диференційованого заліку
90 – 100	A	відмінно
82 – 89	B	добре
74 – 81	C	
64 – 73	D	задовільно
60 – 63	E	
35 – 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

1.5. Засоби діагностики результатів навчання

Засобами діагностики результатів навчання є тести, контрольні роботи, презентації результатів виконаних завдань, усні доповіді, усне опитування.

1.6. Програма навчальної дисципліни

1.6.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

Розділ 1. Екскурс в історію латинської мови. Основні віхи історії давнього Риму. Фонетика. Латинський алфавіт.

Тема 1. Екскурс в історію латинської мови. Основні віхи історії давнього Риму.

Тема 2. Фонетика. Вимова голосних та дифтонгів. Вимова приголосних та буквосполучень. Правила наголосу. Особливості вимови класичного, традиційного та церковного варіантів латинської мови. Латинський алфавіт.

Розділ 2. Морфологія. Частини мови. Граматичний аналіз тексту.

Тема 1. Морфологія. Частини мови. Іменник. Загальні відомості про іменник. Словникова форма іменників. Визначення відміни та основи іменників.

Тема 2. Прикметники I – II відміни. Ступені порівняння прикметників. Прикметники III відміни. Узгодження. Відмінювання. Граматичний аналіз тексту. Структура простого речення.

Тема 3. Власні імена давніх римлян. Шлюб та родина у Стародавньому Римі.

Тема 4. Займенник. Особові і зворотний займенник. Присвійні, вказівні, питальні, відносні, заперечні, означальні і неозначені займенники. Прийменник. Прийменники з двома відмінками. Сполучник.

Тема 5. Частка. Заперечення. Вигук.

Тема 6. Числівник. Римські цифри. Римський календар. Літочислення. Назви місяців і днів тижня. Визначення днів місяця

Тема 7. Прислівник.

Тема 8. Дієслово. Граматичні категорії дієслова. Словникова форма дієслів. Три основи дієслова. Поділ на дієвідміни. Наказовий спосіб. Теперішній, минулий та майбутній час активного і пасивного станів. Допоміжне дієслово sum, fui, –, esse (бути). Герундій. Герундив. Інфінітиви та інфінітивні конструкції.

1.6.2. Структура та обсяг навчальної дисципліни

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин/ 3 кредити ECTS. Розподіл годин/ кредитів ECTS за навчальними семестрами: I семестр – 90 годин (3 кредити).

Назви змістових розділів і тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	Усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
		Лекції	Практ.	Конс.	Самост.		Лекції	Практ.	Конс. .	Самост.
I семестр										
РОЗДІЛ 1. Екскурс в історію латинської мови. Основні віхи історії давнього Риму. Фонетика. Латинський алфавіт.										
Тема 1. Екскурс в історію латинської мови. Основні віхи історії давнього Риму.	14	2	4		8	15	2	1		12
Тема 2. Фонетика. Вимова голосних та дифтонгів. Вимова приголосних та буквосполучень. Правила наголосу. Особливості вимови класичного, традиційного та церковного варіантів латинської мови. Латинський алфавіт.	6	2			4	7		1		6
Разом за розділом 1	20	4	4	-	12	22	2	2	-	18
РОЗДІЛ 2. Морфологія. Частини мови. Граматичний аналіз тексту.										
Тема 1. Частини мови. Іменник. Загальні відомості про іменник. Словникова форма іменників. Визначення відміни та основи іменників.	7	2	1		4	7		1		6

Тема 2. Прикметники I – II відміни. Ступені порівняння прикметників. Прикметники III відміни. Узгодження. Відмінювання. Граматичний аналіз тексту. Структура простого речення.	7	2	1		4	11		1		10
Тема 3. Власні імена давніх римлян. Шлюб та родина у Стародавньому Римі.	10	2	4		4	6				6
Тема 4. Займенник. Особові і зворотний займенник. Присвійні, вказівні, питальні, відносні, заперечні, означальні і неозначені займенники. Прийменник. Прийменники з двома відмінками. Сполучник.	12	2	2		8	6				6
Тема 5. Частка. Заперечення. Вигук.	8	2	2		4	6				6
Тема 6. Числівник. Римські цифри. Римський календар. Літочислення. Назви місяців і днів тижня. Визначення днів місяця	10	2	4		4	6				6
Тема 7. Прислівник.	7	1	2		4	6				6
Тема 8. Дієслово. Граматичні категорії дієслова. Словникова форма дієслів. Три основи дієслова. Поділ на дієвідміни. Наказовий спосіб. Теперішній, минулий та майбутній час активного і пасивного станів. Допоміжне дієслово sum, fui, –, esse (бути). Інфінітиви та інфінітивні конструкції.	9	1	2	2	4	12			2	10
Разом за розділом 2	70	14	18	2	36	68	-	4	2	62
Загальна кількість годин	90	16	24	2	48	90	2	6	2	80

Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кіль-ть годин	
		Д.ф.н.	З.ф.н.
1.	Екскурс в історію латинської мови. Основні віхи історії давнього Риму.	2	2
2.	Частини мови. Граматична будова латинської мови. Іменник (Nomen substantivum): категорії, відміни і відмінки.	2	-
3.	Прикметник (Nomen adiectivum).	2	-
4.	Власні імена давніх римлян. Шлюб та родина у Стародавньому Римі.	2	-
5.	Займенник (Pronomen). Прийменник (Praepositio). Сполучник (Coniunctio).	2	-
6.	Частка (Particula). Заперечення (Negatio). Вигук (Interiectio).	2	-
7.	Числівник (Numerale). Римські цифри. Римські монети і міри. Римський календар. Літочислення.	2	-
8.	Прислівник (Adverbium). Дієслово (Verbum). Граматичні категорії дієслова. Словникова форма дієслів.	2	-
Усього за курс:		16	2

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кіль-ть годин	
		Д.ф.н.	З.ф.н.
1.	Екскурс в історію латинської мови.	2	1
2.	Основні віхи історії давнього Риму.	2	
3.	Латинський алфавіт (Alphabetum Latinum). Фонетика.	2	1
4.	Частини мови. Граматична будова латинської мови. Іменник (Nomen substantivum): категорії, відміни і відмінки. Прикметник (Nomen adiectivum).	2	2
5.	Власні імена давніх римлян.	2	-
6.	Шлюб та родина у Стародавньому Римі.	2	-
7.	Займенник (Pronomen). Прийменник (Praepositio). Сполучник (Coniunctio).	2	-
8.	Частка (Particula). Заперечення (Negatio). Вигук (Interiectio).	2	-
9.	Числівник (Numerale). Римські цифри. Римські монети і міри.	2	-
10.	Римський календар. Назви місяців і днів тижня. Визначення днів місяця. Літочислення.	2	-

11.	Прислівник (Adverbium).	2	2
12.	Дієслово (Verbum). Граматичні категорії дієслова. Словникова форма дієслів.	2	
Усього за курс:		24	6

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми та продукти	Кіль-ть годин	
		Д.ф.н.	З.ф.н.
1.	Екскурс в історію латинської мови. Фонетика. Google Форми «Що ми знаємо про латину?», Google Презентації	4	6
2.	Основні віхи історії давнього Риму. Google Форми «Imperium Romanum». Google Презентації. Таймлайн	4	6
3.	Латинський алфавіт (Alphabetum Latinum). Фонетика.	4	6
4.	Частини мови. Граматична будова латинської мови. Структура простого речення. Іменник (Nomen substantivum): категорії, відміни і відмінки. Перша відміна іменників (Declinatio prima). Друга відміна іменників (Declinatio secunda). Третя відміна іменників (Declinatio tertia). Четверта відміна іменників (Declinatio quarta). П'ята відміна іменників (Declinatio quinta). Google Презентації.	4	6
5.	Прикметник (Nomen adiectivum). Ступені порівняння прикметників. Google Форми «Що ми знаємо про іменник? I та II відміни іменників», «Tullia», «Що ми знаємо про прикметники I та II відміни». Google Презентації	4	10
6.	Власні імена давніх римлян. Google Форми «Familia Romana», «Що ми знаємо про давньоримські імена?», Google Презентації «Шлюб та родина у Стародавньому Римі»	4	6
7.	Займенник (Pronomen). Особові і зворотний займенник. Присвійні, вказівні, питальні, відносні, заперечні, означальні і неозначені займенники. Google Форми «Що ми знаємо про займенники?» Google Презентації	4	6
8.	Прийменник (Praepositio). Прийменники з двома відмінками. Сполучник (Coniunctio). Google Форми «Що ми знаємо про прийменник?», «Що ми знаємо про сполучники?». Google Презентації	4	6
9.	Частка (Particula). Заперечення (Negatio). Вигук (Interiectio). Google Форми «Що ми знаємо про	4	6

	частку, заперечення, вигук?». Google Презентації		
10.	Числівник (Numerale). Римські цифри. Римські монети і міри. Google Форми «Що ми знаємо про числівник та римські цифри?», «Що ми знаємо про римські монети?». Римський календар. Назви місяців і днів тижня. Визначення днів місяця. Літочислення. Google Форми «Що ми знаємо про календар давніх римлян?», «De Graecōrum et Romanōrum deis». Google Презентації	4	6
11.	Прислівник (Adverbium). Google Форми «Що ми знаємо про прислівники?». Google Презентації	4	6
12.	Дієслово (Verbum). Граматичні категорії дієслова. Словникова форма дієслів. Три основи дієслова. Поділ на дієвідміни. Наказовий спосіб (Imperativus) Теперішній час активного і пасивного станів (Praesens indicativi activi et passivi). Допоміжне дієслово sum, fui, –, esse (бути). Минулий час недоконаного виду дійсного способу активного і пасивного станів (Imperfectum indicativi activi et passivi). Майбутній час недоконаного виду активного та пасивного стану (Futurum I indicativi activi et passivi). Часи системи перфекта. Перфект (Perfectum). Плюсквамперфект (Plusquamperfectum). Футурум другий (Futurum II). Герундій (Gerundium). Герундив (Gerundivum). Інфінітиви та інфінітивні конструкції. Accusativus cum infinitivo. Nominativus cum infinitivo. Google Форми «Дієслово. Основні форми», «Що ми знаємо про дієслово esse?», «Marcus Tullius Cicero». Google Презентації	4	10
	Усього за курс:	48	80

1.7. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. Hans H. Oerberg *Lingua Latina per se illustrata. Pars I: Familia Romana.* Grenaа, Domus Latina, 2003. 328 p. URL: bit.ly/3ladHQM
2. Гаврило Л.М. *Latinam discere.* Посібник з латинської мови для студентів факультету іноземних мов. Суми: СДПУ ім. А.С. Макаренка, 2003. 102 с.
3. Закалюжний М.М. *Латинська мова: Підручник.* К.: Либідь, 2003. 368 с.
4. Литвинов В.Д., Скорина Л.П. *Латинська мова: Підручник.* К.: Вища школа, 1990. 274 с.
5. Оленич В.Л. *Латинська мова: Підручник.* Львів: Світ, 1993. 329 с.
6. Оленич Р.М. *Латинська мова: Підручник для студентів ф-тів ін. філології вищих навч. закладів. Вид. 2-ге, виправлене.* Львів: Світ, 2001. 352 с.

7. Осипова Т.О. Латинська мова. Навчальний посібник. Ч.1. Для студентів факультету іноземних мов педагогічних університетів. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2004. 120 с. URL: bit.ly/3YvHx0s
8. Осипова Т.О. Латинська мова. Навчальний посібник. Ч.2. Для студентів факультету іноземних мов педагогічних університетів. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2004. 100 с. URL: bit.ly/3lqVEoX
9. Осипова Т.О. Таблиці з граматики латинської мови. Для студентів факультету іноземних мов педагогічних університетів. Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2018. 56 с. URL: bit.ly/3xo1VVf
10. Рибачок С.М. Латинська мова для студентів-юристів: навч. посіб. Тернопіль, 2012. 190 с.
11. Сенів М.Г., Скорина Л.П., Постова Н.С. Porta antiqua: Підручник з латинської мови для учнів гуманітарних коледжів, ліцеїв, гімназій/ За ред. М.А.Собуцького. К.: СІНТО, 1994. 272 с.
12. Скорина Л.П. Підручник з лат. мови для учнів коледжів, ліцеїв. К.: СІНТО, 1994. 272 с.
13. Скорина Л.П., Чуракова Л.П. Латинська мова для студ. К.: Вища школа, 1995. 255 с.
14. Ухаль М. Латинська мова: підручник. Ужгород: Говерла, 2017. 320 с. URL: bit.ly/3lx5ZzP
15. Яковенко Н.М., Трипуз В.М. Латинська мова: Підручник. К.: Вища школа, 1993. 360 с.

Словники:

1. Литвинов В.Д., Скорина Л.П. 500 крилатих висловів. Тексти. Латино-український словник англ., нім., фран., ісп. відповідники. К.: Індоевропа, 1993. 320 с.

Допоміжна:

1. Сафроняк О.В., Чернюх Б.В. Латинський буквар. Львів: Світ, 1995. 118 с.
2. Цимбалюк Ю.В., Краковецька І.О. Крилаті латинські вислови. К.: Вища школа, 1976. 191 с.

Електронні ресурси:

1. <https://www.latin-is-simple.com/en/>
2. <https://www.online-latin-dictionary.com/>

1.8. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

Інструменти та обладнання: програмне забезпечення, зокрема програма Zoom для організації відео конференцій; мультимедійні засоби та ресурси типу служби запису голосу Vocaroo, віртуальної стикерної дошки scrumblr.ca, мультимедійного ресурсу для створення, спільного редагування та зберігання інформації Padlet, вебзастосунків-текстових редакторів для спільного редагування в реальному часі – етерпедів board.net та ZUM-Pad; застосунки типу cattus.app (доступний за адресою URL: bit.ly/3I3e4UD); цифрові

інструменти Google для освіти (Google Диск, Google Документи, Google Форми, Google Презентації, Доповнення до об'єктів Google Діску, Google Chrome); система управління навчанням Moodle (курс Латинська мова доступний за адресою URL: bit.ly/3S2hs6H); системи електронних бібліотек; автоматизовані бібліотечно-інформаційні системи (ІРБІС); системи опрацювання текстової та графічної інформації (Microsoft Word та ін.).

2. Силабус навчальної дисципліни Латинська мова

2.1. Загальна інформація

Назва дисципліни	Латинська мова
Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський)
Керівник курсу	<i>Шевцова Н.О., викладач кафедри теорії та практики романо-германських мов</i>
Викладач курсу	<i>Шевцова Н.О., викладач кафедри теорії та практики романо-германських мов Кафедра теорії та практики романо-германських мов, ауд.156 вул. Роменська, 87 Суми 40002 tprgm@sspu.edu.ua</i>
Формат дисципліни	лекційні та практичні заняття, самостійна робота
Обсяг дисципліни	3 кредита ЄКТС
Мова викладання	українська

2.2. Анотація курсу

У курсі з навчальної дисципліни «Латинська мова» студенти ознайомлюються з правилами латинської класичної та традиційної вимови і наголосу; основними поняттями і категоріями фонетики, морфології, синтаксису латинської мови; основними віхами історії розвитку латинської мови та історії давнього Риму; основними принципами перекладу з латинської мови на українську зі словником та вчать читати і перекладати нескладні автентичні адаптовані та дидактизовані латинські тексти; аналізувати латиномовні крилаті вислови та тексти і коментувати їх з урахуванням історико-культурологічного контексту та/або історичних передумов; здійснювати етимологічний аналіз термінів латинського походження; коментувати та анотувати наукові, науково-популярні, освітніх та публіцистичні тексти, що стосуються питань розвитку латинської мови; створювати різноманітні повідомлення, що стосуються питань розвитку латинської мови, для різних типів медіа із дотриманням принципів академічної доброчесності.

2.3. Мета та завдання курсу

Метою вивчення навчальної дисципліни пізнання та усвідомлення латинської мови як цілісної системи та як засобу спілкування через призму вивчення минулого суспільств, що склалися на території Стародавнього Риму, та їх сегментів, явищ, персоналій, сукупності матеріальних, побутових, духовних, соціальних аспектів в конкретному просторовому та часовому періоді (VIII ст. до н.е. – V ст. н.е.) та з урахуванням виняткової ролі латинської мови у формуванні європейської та світової культури.

Завдання дисципліни:

1) розширити лінгвістичний кругозір тих, хто навчається, та сформувати в них уявлення про основи фонетики, морфології, синтаксису та фразеології латинської мови на рівні достатньому для читання і перекладу нескладних автентичних адаптованих та дидактизованих латинських текстів;

2) сформувати практичні навички граматичного аналізу латиномовних крилатих висловів та текстів; навички етимологічного аналізу термінів латинського походження та розвинути вміння історико-культурологічного коментування на основі здатності до аналізу ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов;

3) поглибити знання про основні віхи історії Стародавнього Риму, а також знання з історії та культури античного світу та ознайомити з історією розвитку латинської мови;

4) сформувати уявлення про роль та місце латинської мови в історії античності, її використання як реального засобу усного та писемного спілкування періоду Римської імперії, відокремлення народної латини та її роль у формуванні романської групи мов, вплив на виникнення європейської двомовності часів Середньовіччя та Відродження та використання як державної мови Новітнього часу у Ватикані;

5) сформувати уявлення про міждисциплінарні зв'язки латинської мови та сучасних європейських мов, а також поглибити знання про роль античної спадщини у становленні сучасних європейської та світової культурних систем;

6) розвинути вміння коментування та анотування наукових, науково-популярних, освітніх та публіцистичних текстів, що стосуються питань розвитку латинської мови;

7) забезпечити тих, хто навчається, сукупністю знань, навичок та умінь, що дозволять їм аналізувати, критично оцінювати і створювати різноманітні повідомлення, що стосуються питань розвитку латинської мови, для різних типів медіа із дотриманням принципів академічної доброчесності;

8) розвинути здатність доносити власні знання та думки, що стосуються питань розвитку латинської мови, використовуючи низку засобів та форматів (схеми, таблиці, діаграми, ілюстрації, презентації, фотографії, меми, постери, відео тощо) до фахівців і нефаківців, зокрема до осіб, які навчаються;

9) розвинути здатність краще розуміти візуальну інформацію та використовувати зображення, що стосуються питань розвитку латинської мови, а також мислити та навчатися у візуально-насиченому середовищі;

10) розвинути у тих, хто навчається, індивідуальну культуру мислення, здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу, критичного осмислення проблем у гуманітарній галузі та на межі галузей знань під час вивчення фонетики, морфології, синтаксису та фразеології латинської мови;

11) розвинути здатність застосовувати сучасні цифрові інструменти і технології для пошуку, збереження, оброблення та аналізу інформації з різних джерел під час виконання практичних завдань з латинської мови;

12) розвинути здатність до креативного вираження та створення знань і креативного розв'язання проблем на основі вміння працювати в команді під час виконання практичних завдань з латинської мови;

13) розвинути здатність до самостійного навчання та управління навчальними процесами під час виконання практичних завдань з латинської мови.

2.4. Організація навчання

Характеристика навчальної дисципліни

Рік підготовки	Семестр	Обов'язкова / Вибіркова
1-й	I	Обов'язкова

Обсяг навчальної дисципліни

	Вид заняття	Загальна кількість годин на очному / заочному відділенні
1.	Лекції	16/2
2.	Практичні	24/6
3.	Самостійна робота	48/80
4.	Консультації	2/2
	Усього	90/90

2.5. Тематика курсу та зміст

Розділ 1. Екскурс в історію латинської мови. Основні віхи історії давнього Риму. Фонетика. Латинський алфавіт.

Тема 1. Екскурс в історію латинської мови. Основні віхи історії давнього Риму.

Тема 2. Фонетика. Вимова голосних та дифтонгів. Вимова приголосних та буквосполучень. Правила наголосу. Особливості вимови класичного, традиційного та церковного варіантів латинської мови. Латинський алфавіт.

Розділ 2. Морфологія. Частини мови. Граматичний аналіз тексту.

Тема 1. Морфологія. Частини мови. Іменник. Загальні відомості про іменник. Словникова форма іменників. Визначення відміни та основи іменників.

Тема 2. Прикметники I – II відміни. Ступені порівняння прикметників. Прикметники III відміни. Узгодження. Відмінювання. Граматичний аналіз тексту. Структура простого речення.

Тема 3. Власні імена давніх римлян. Шлюб та родина у Стародавньому Римі.

Тема 4. Займенник. Особові і зворотний займенник. Присвійні, вказівні, питальні, відносні, заперечні, означальні і неозначені займенники. Прийменник. Прийменники з двома відмінками. Сполучник.

Тема 5. Частка. Заперечення. Вигук.

Тема 6. Числівник. Римські цифри. Римський календар. Літочислення. Назви місяців і днів тижня. Визначення днів місяця

Тема 7. Прислівник.

Тема 8. Дієслово. Граматичні категорії дієслова. Словникова форма дієслів. Три основи дієслова. Поділ на дієвідміни. Наказовий спосіб. Теперішній, минулий та майбутній час активного і пасивного станів. Допоміжне дієслово *sum, fui, –, esse* (бути). Герундій. Герундив. Інфінітиви та інфінітивні конструкції.

2.6. Система оцінювання курсу

Кіль-ть балів	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90 – 100	Оцінка «відмінно» ставиться, якщо студент переважно відмінно та добре виконав $\geq 70\%$ завдань та набрав у поточному контролі 90 – 100 балів. Студент у повному обсязі оволодів програмним матеріалом, може застосувати знання практично, наводити приклади, аргументувати свої думки. Фактичних помилок немає.
82 – 89	Оцінка «добре» ставиться, якщо студент переважно відмінно та добре виконав $\geq 60\%$ завдань та набрав у поточному контролі 82 – 89 балів. Студент в достатньому обсязі оволодів програмним матеріалом, може застосувати знання практично, наводити приклади, аргументувати свої думки. Фактичних помилок немає.
74 – 81	Оцінка «добре» ставиться, якщо студент переважно відмінно та добре виконав $\geq 60\%$ завдань та набрав у поточному контролі 74 – 81 бал. Студент в цілому в достатньому обсязі оволодів програмним матеріалом, може застосувати знання практично, наводити приклади, аргументувати свої думки. Фактичних помилок немає, проте відповіді містять фактичні неточності.
	Оцінка «задовільно» ставиться, якщо студент переважно добре та задовільно виконав $\geq 50\%$ завдань та набрав у поточному

60 – 73	контролі 60 – 73 бали. Студент виявляє значні прогалини в знаннях основного програмного матеріалу. Відповіді містять суттєві фактичні помилки.
35 – 59	Оцінка «незадовільно» (з можливістю повторного складання) ставиться, якщо студент виконав $\leq 50\%$ але $\geq 35\%$ завдань та набрав у поточному та підсумковому семестровому контролі 35 – 59 балів. Студент слабо володіє програмним матеріалом, відтворює окремі фрагменти, що складають незначну частину матеріалу. Демонструє невміння висловити та аргументувати свою точку зору на запропоновану тему. Самостійні міркування відсутні або судження некоректні. Відповіді містять суттєві фактичні помилки.
1 – 34	Оцінка «незадовільно» (з обов'язковим повторним вивченням дисципліни) ставиться, якщо студент виконав $\leq 35\%$ завдань та набрав у поточному та підсумковому семестровому контролі 1 – 34 бали. Студент демонструє відсутність знань програмного матеріалу. Самостійні міркування відсутні або судження некоректні. Відповіді містять суттєві фактичні помилки.

Додаткова інформація щодо системи оцінювання

Загальна система оцінювання курсу	Оцінювання навчальних досягнень відбувається на основі чотирибальної системи. У письмових роботах виставляються набрані пункти, які переводяться у бали, наприклад якщо студент отримав 10 балів із 20 можливих, то він отримує 2,5 бали за п'ятибальною шкалою. Робота, оцінена на: 0,00 – 2,99 вважається незадовільною і відповідає оцінці ECTS «F» (0% – 59% правильно виконаних завдань) 3,00 – 3,24 вважається задовільною і відповідає оцінці ECTS «E» (60% – 63% правильно виконаних завдань) 3,25 – 3,74 вважається задовільною і відповідає оцінці ECTS «D» (64% – 73% правильно виконаних завдань) 3,75 – 4,24 вважається доброю і відповідає оцінці ECTS «C» (74% – 81% правильно виконаних завдань) 4,25 – 4,44 вважається доброю і відповідає оцінці ECTS «B» (82% – 89% правильно виконаних завдань) 4,45 – 5,00 вважається відмінною і відповідає оцінці ECTS «A» (90% – 100% правильно виконаних завдань) Окремі роботи оцінюються за системою «зараховано» – «не зараховано». Максимальна кількість балів складає 100. Для <u>успішного</u> проходження курсу необхідно задовільно, добре або відмінно виконати не менше 70 % завдань, для <u>доброго</u> – не менше 60%, для <u>задовільного</u> – не менше 50%.

Практичні заняття	Контролюється відвідуваність усіх практичних занять упродовж семестру. Можливо опанування курсу за індивідуальним планом.
Самостійна робота	Для контролю виконання самостійної роботи використовується поточний контроль.
Підсумковий контроль	Підсумковий контроль у I семестрі – диференційний залік.

2.7. Політика курсу

Навчання відбувається на основі педагогіки партнерства. Усі учасники курсу працюють над спільною метою, отже, викладач очікує від студентів вияву готовності до плідної співпраці із викладачем та іншими учасниками курсу на засадах взаємної довіри й поваги. Викладач намагається забезпечити баланс прав, обов'язків і відповідальностей, сприяє творчій активності тих, хто навчається.

Учасники курсу добре усвідомлюють цілі навчання та обирають раціональні стратегії їх досягнення: пропонують послідовність вивчення матеріалу, вносять пропозиції щодо обрання раціональних форм організації навчання, залучення додаткового довідкового та навчального матеріалу тощо.

Студенти усвідомлюють свою відповідальність за реалізацію запланованих результатів навчання, слідкують за його успішністю, підтримують найвищий рівень своїх компетентностей, виконують взяті на себе зобов'язання, визначають комфортний темп оволодіння матеріалом (із розумними обмеженнями), повноту та глибину його опрацювання у відповідності до своїх потреб та інтересів.

Учасники курсу виявляють готовність до інновацій у формах навчання та технологіях, які сприяють найкращій реалізації спільної мети. Викладач надає усі необхідні матеріали.

Політика викладача щодо пропусків та запізньєнь ґрунтується на принципах гуманістичного підходу – вірі в студента, його зрілість та відповідальність, у позитивність його намірів. Студент не пропускає заняття без поважних причин; пропущений навчальний матеріал опрацьовує сумлінно у самостійній роботі; роботи, що підлягають оцінюванню подає вчасно, а у разі неможливості вчасного подання – у найближчий час на наступному занятті.

Учасники курсу діють відповідно до Кодексу Академічної доброчесності СумДПУ імені А.С.Макаренка. Під час виконання письмових завдань не дозволяється недоброчесна співпраця із учасниками курсу (наприклад, списування).

Студент, який не набрав 60 балів, залік за відомістю №1 не отримує. У такому випадку в період ліквідації заборгованості студент користується правом отримати залік за відомістю №2.

2.8. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. Hans N. Oerberg *Lingua Latina per se illustrata. Pars I: Familia Romana*. Grena, Domus Latina, 2003. 328 p. URL: bit.ly/3ladHQM
2. Гаврило Л.М. *Latinam discere*. Посібник з латинської мови для студентів факультету іноземних мов. Суми: СДПУ ім. А.С.Макаренка, 2003. 102 с.
3. Закалюжний М.М. *Латинська мова: Підручник*. К.: Либідь, 2003. 368 с.
4. Литвинов В.Д., Скорина Л.П. *Латинська мова: Підручник*. К.: Вища школа, 1990. 274 с.
5. Оленич В.Л. *Латинська мова: Підручник*. Львів: Світ, 1993. 329 с.
6. Оленич Р.М. *Латинська мова: Підручник для студентів ф-тів ін. філології вищих навч. закладів. Вид. 2-ге, виправлене*. Львів: Світ, 2001. 352 с.
7. Осипова Т.О. *Латинська мова. Навчальний посібник. Ч.1. Для студентів факультету іноземних мов педагогічних університетів*. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2004. 120 с. URL: bit.ly/3YvHx0s
8. Осипова Т.О. *Латинська мова. Навчальний посібник. Ч.2. Для студентів факультету іноземних мов педагогічних університетів*. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2004. 100 с. URL: bit.ly/3lqVEoX
9. Осипова Т.О. *Таблиці з граматики латинської мови. Для студентів факультету іноземних мов педагогічних університетів*. Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2018. 56 с. URL: bit.ly/3xo1VVf
10. Рибачок С.М. *Латинська мова для студентів-юристів: навч. посіб.* Тернопіль, 2012. 190 с.
11. Сенів М.Г., Скорина Л.П., Постова Н.С. *Porta antiqua: Підручник з латинської мови для учнів гуманітарних коледжів, ліцеїв, гімназій/За ред. М.А.Собуцького*. К.: СІНТО, 1994. 272 с.
12. Скорина Л.П. *Підручник з лат. мови для учнів коледжів, ліцеїв*. К.: СІНТО, 1994. 272 с.
13. Скорина Л.П., Чуракова Л.П. *Латинська мова для студ.* К.: Вища школа, 1995. 255 с.
14. Ухаль М. *Латинська мова: підручник*. Ужгород: Говерла, 2017. 320 с. URL: bit.ly/3lx5ZzP
15. Яковенко Н.М., Трипуз В.М. *Латинська мова: Підручник*. К.: Вища школа, 1993. 360 с.

Словники:

1. Литвинов В.Д., Скорина Л.П. *500 крилатих висловів. Тексти. Латино-український словник англ., нім., фран., ісп. відповідники*. К.: Індоевропа, 1993. 320 с.

Допоміжна:

1. Сафроняк О.В., Чернюх Б.В. *Латинський буквар*. Львів: Світ, 1995. 118 с.
2. Цимбалюк Ю.В., Краковецька І.О. *Крилаті латинські вислови*. К.: Вища школа, 1976. – 191 с.

Електронні ресурси:

1. <https://www.latin-is-simple.com/en/>
2. <https://www.online-latin-dictionary.com/>

2.9. Академічна доброчесність

Відповідно до Кодексу Академічної доброчесності Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка здобувачі освіти повинні:

1) самостійно та добросовісно виконувати навчальні завдання, завдання поточного та підсумкового контролю результатів навчання, відповідально ставитися до своїх обов'язків;

2) надавати достовірну інформацію про результати власної навчальної, наукової, творчої діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації;

3) поважати честь й гідності інших осіб;

4) посилатися на джерела інформації у разі запозичення ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримуватися норм законодавства про авторське право і суміжні права;

5) використовувати у навчальній або дослідницькій діяльності лише перевірені та достовірні джерела інформації, грамотно посилатися на них;

б) у разі виникнення труднощів під час виконання навчальних чи дослідницьких завдань звертатися до інших за допомогою, яка є у межах прийняттого, щодо редагування тексту, обговорення власних ідей тощо.

3. Інструктивно-методичні матеріали до лекційного курсу та практичних занять із критеріями оцінювання

3.1. Лекційний курс

Лекція № 1.

Тема: Екскурс в історію латинської мови. Основні віхи історії давнього Риму

Мета вивчення: поглиблення знання про основні віхи історії Стародавнього Риму, а також знання з історії та культури античного світу та ознайомлення з історією розвитку латинської мови; формування уявлення про роль та місце латинської мови в історії античності, її використання як реального засобу усного та писемного спілкування періоду Римської імперії, відокремлення народної латини та її роль у формуванні романської групи мов, вплив на виникнення європейської двомовності часів Середньовіччя та Відродження та використання як державної мови Новітнього часу у Ватикані; формування уявлення про міждисциплінарні зв'язки латинської мови та сучасних європейських мов, а також поглиблення знань про роль античної спадщини у становленні сучасних європейської та світової культурних систем.

Основна література:

1. Ухаль М. Латинська мова: підручник. Ужгород: Говерла, 2017. С.7-12. URL: bit.ly/3lx5ZzP
2. Осипова Т.О. Латинська мова. Навчальний посібник. Ч.1. Для студентів факультету іноземних мов педагогічних університетів. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2004. С. 3. URL: bit.ly/3YvHx0s

План

1. Плем'я латинів. Місто Roma (Рим). Етруски. Вплив етрусків на культурний розвиток Риму.
2. Основні віхи історії давнього Риму. Епоха Республіки (509 – 30 рр. до н.е.). Епоха Імперії (30 до н. е. – 476 рр. н.е.).
3. Історія розвитку літературної латинської мови: архаїчний або докласичний період (VI – V ст. до н.е.); класичний період (I ст. до н.е. – поч. I ст. н.е.); після класичний період (I – II ст. н.е.); „пізня латинь” (III – VI ст. н.е.).
4. Латинь в епоху Середньовіччя (VI – XV ст.) та в епоху Відродження.
5. Латинська мова на українських землях.

Завдання для самостійної роботи:

1. Ознайомтеся з основними віхами історії давнього Риму та історією латинської мови.
2. У співпраці з іншими створіть стрічку часу за допомогою мультимедійного ресурсу Padlet та додавайте на стрічку у хронологічному порядку важливі дати, наприклад, 753 р. до н.е. – рік народження Нуми Помпілія (див. малюнок 1). Ілюструйте та коментуйте дописи!

Мал. 1. Стрічка часу «Римська імперія і латинська мова»
на <https://padlet.com/>

ПОРАДА: ► Зверніть увагу на необхідність дотримання хронологічної послідовності подій, уникайте фактичних помилок, у тому числі у візуалізації матеріалу.

Поширені помилки:

- ✓ стрічка часу відображає не окремі події, а постаті або періоди;
- ✓ подія на стрічці часу не має конкретної дати;
- ✓ подія на стрічці часу порушує хронологію подій;
- ✓ інформація про подію наведена некоректно;
- ✓ ілюстрація не має відношення до події, викривляє або спотворює уявлення про подію.

Очікувані результати:

Студенти/ студентки **знають:** основні віхи історії розвитку латинської мови та історії давнього Риму; **вміють** коментувати та анотувати наукові, науково-популярні, освітніх та публіцистичні тексти, що стосуються питань розвитку латинської мови; **вміють** аналізувати, критично оцінювати і створювати різноманітні повідомлення, що стосуються питань розвитку латинської мови, для різних типів медіа із дотриманням принципів академічної доброчесності; **вміють** доносити власні знання та думки, що стосуються питань розвитку латинської мови, використовуючи низку засобів та форматів (схеми, таблиці, діаграми, ілюстрації, презентації, фотографії, меми, постери, відео тощо) до фахівців і нефаківців, зокрема до осіб, які навчаються; **можуть** розуміти візуальну інформацію та використовувати зображення, що стосуються питань розвитку латинської мови, а також мислити та навчатися у візуально-насиченому середовищі; **вміють** застосовувати сучасні цифрові інструменти і технології для пошуку, збереження, оброблення та аналізу інформації з різних джерел під час виконання практичних завдань з латинської мови; **можуть** створювати знання і креативно розв'язувати проблеми на основі вміння працювати в команді.

Лекція № 2.

Тема: Частина мови. Граматична будова латинської мови. Іменник (Nomen substantivum): категорії, відміни і відмінки

Мета вивчення: розширення лінгвістичного кругозору тих, хто навчається, та формування в них уявлення про основи морфології та синтаксису

латинської мови; ознайомлення з категоріями, відмінами і відмінками іменника у латинській мові.

Основна література:

1. Ухаль М. Латинська мова: підручник. Ужгород: Говерла, 2017. С. 26-27; 45-51. URL: bit.ly/3lx5ZzP

2. Осипова Т.О. Латинська мова. Навчальний посібник. Ч.1. Для студентів факультету іноземних мов педагогічних університетів. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2004. С. 15-32. URL: bit.ly/3YvHx0s

3. Осипова Т.О. Таблиці з граматики латинської мови. Для студентів факультету іноземних мов педагогічних університетів. Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2018. С. 6-19. URL: bit.ly/3xo1VVf

План

1. 10 частин мови.
2. Граматична будова латинської мови.
3. Іменник (Nomen substantivum). Граматичні категорії іменника: рід, число, відмінок, відміна.

Завдання для самостійної роботи:

1. Ознайомтеся з граматичною будовою латинської мови.
2. Ознайомтеся з граматичними категоріями іменника: рід, число, відмінок, відміна.
3. Аноуйте інформацію щодо граматичної будови латинської мови та граматичних категорій іменника. Візуалізуйте інформацію та презентуйте її у Google Презентації «Ми візуалізуємо латину».

ПОРАДА: ► Зверніть увагу на необхідність дотримання принципів академічної доброчесності під час виконання завдання – уникайте запозичення готових схем та таблиць, виконуйте ваші візуалізації у власному зошиті.

Використовуйте візуальні та графічні засоби виділення важливої інформації.

Візуальні засоби передбачають створення малюнків, укладання таблиць, схем, груп, списків прикладів до правила та організацію їхнього розташування на сторінці; використання символів та позначок типу стрілочок, фігурних скобок; виділення кольором або обрамленням.

Використання графічних засобів виділення граматичних сигналів передбачає застосування широкого репертуару способів зовнішньої організації

вербальної інформації на письмі – підкреслення, шрифтового виділення за допомогою курсиву та/або напівжирного шрифту, капіталізації, а також зміну розміру шрифту, його товщини у власноручних нотатках (див. малюнок 2).

Перша відміна іменників
Declinatio prima

Рід	femeninum, masculinum, genus commune		
Закінчення	-a (Nom.sing.), -ae (Gen.sing.)		
Значення	• іменники ч.р.: • назви професій, рід діяльності • особисті імена • назви окремих народностей • назви рік		
Відмінювання	Casus	Singularis	Pluralis
	Nom.	cur-a	cur-ae
	Gen.	cur-ae	cur-arum
	Dat.	cur-ae	cur-is
	Acc.	cur-am	cur-as
	Abl.	cur-a	cur-is
	Voc.=Nom.	cur-a	cur-ae

Мал. 2. Візуалізація граматичного матеріалу до теми «Перша відміна іменників» (автор – Г. В.)

Поширені помилки:

- ✓ порушено принципи академічної доброчесності: презентовано схему або таблицю без зазначення авторства та/або джерела;
- ✓ власні візуалізації граматичного матеріалу відсутні та/або недостатньо представлені;
- ✓ візуалізація переобтяжена деталями;
- ✓ візуалізація переобтяжена текстом;
- ✓ у візуалізації не використовуються / недостатньо широко використовуються візуальні та графічні засоби виділення важливої інформації: матеріал не згруповано; не використовуються символи та позначки типу стрілочок, фігурних скобок; не використовується виділення кольором або

обрамленням; не використовується підкреслення; не використовується шрифтове виділення;

- ✓ матеріал погано проілюстровано прикладами;
- ✓ матеріал представлено поверхнево.

Очікувані результати:

Студенти/ студентки **знають**: основні поняття і категорії морфології латинської мови; **вміють** коментувати та анотувати наукові, науково-популярні, освітніх та публіцистичні тексти, що стосуються питань розвитку латинської мови; **вміють** аналізувати, критично оцінювати і створювати різноманітні повідомлення, що стосуються питань розвитку латинської мови, для різних типів медіа із дотриманням принципів академічної доброчесності; **вміють** доносити власні знання та думки, що стосуються питань розвитку латинської мови, використовуючи низку засобів та форматів (схеми, таблиці, діаграми, ілюстрації, презентації, фотографії, меми, постери, відео тощо) до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються; **можуть** розуміти візуальну інформацію та використовувати зображення, що стосуються питань розвитку латинської мови, а також мислити та навчатися у візуально-насиченому середовищі; **вміють** застосовувати сучасні цифрові інструменти і технології для пошуку, збереження, оброблення та аналізу інформації з різних джерел під час виконання практичних завдань з латинської мови; **можуть** створювати знання і креативно розв'язувати проблеми на основі вміння працювати в команді; **можуть** самостійно навчатися та управляти навчальними процесами під час виконання практичних завдань з латинської мови.

Лекція № 3.

Тема: Прикметник (Nomen adiectivum)

Мета вивчення: розширення лінгвістичного кругозору тих, хто навчається, та формування в них уявлення про прикметник у латинській мові.

Основна література:

1. Ухаль М. Латинська мова: підручник. Ужгород: Говерла, 2017. С.52-53. URL: bit.ly/3lx5ZzP
2. Осипова Т.О. Латинська мова. Навчальний посібник. Ч.1. Для студентів факультету іноземних мов педагогічних університетів. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2004. С. 15-32. URL: bit.ly/3YvHx0s

3. Осипова Т.О. Таблиці з граматики латинської мови. Для студентів факультету іноземних мов педагогічних університетів. Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2018. С. 20-25. URL: bit.ly/3xo1VVf

План

1. Прикметники у словниках.
2. Прикметники I-II відміни (I групи).
3. Узгодження прикметників з іменниками у роді, числі та відмінку.

Завдання для самостійної роботи:

1. Ознайомтеся з особливостями прикметників у латинській мові.
2. Аотуйте інформацію щодо прикметників у латинській мові. Візуалізуйте інформацію та презентуйте її у Google Презентації «Ми візуалізуємо латину».
3. Ознайомтеся з особливостями представлення прикметників у словнику <https://www.latin-is-simple.com/en/> на прикладі прикметників *parvus / parva / parvum* (див. малюнок 3).

ПОРАДА: ► Скористайтеся за потреби розширенням Google Перекладач !

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ: ► Слово, яке було в пошуковому запиті, виділено в табличках жовтим кольором, а інформація щодо форми міститься у віконечку зверху зліва, яке можна відкрити, натиснувши на стрілку!

Form: **parva** ←

- i. Nominative Sg. f. Positive
- ii. Vocative Sg. f. Positive
- iii. Ablative Sg. f. Positive
- iv. Nominative Pl. n. Positive
- v. Accusative Pl. n. Positive
- vi. Vocative Pl. n. Positive

parvus/parva/parvum, AO

Translations

1. small
2. little
3. cheap

[Show more]

Meta information

A/O - Declension

Forms

Positive → Comparative → Superlative

Sg.	Masculine	Feminine	Neuter
Nom.	parvus	parva	parvum
Gen.	parvi	parvae	parvi
Dat.	parvo	parvae	parvo
Acc.	parvum	parvam	parvum
Voc.	parve	parva	parvum
Abl.	parvo	parva	parvo
Pl.	Masculine	Feminine	Neuter
Nom.	parvi	parvae	parva
Gen.	parvorum	parvarum	parvorum
Dat.	parvis	parvis	parvis
Acc.	parvos	parvas	parva
Voc.	parvi	parvae	parva
Abl.	parvis	parvis	parvis

Мал. 3. Прикметники *parvus / parva / parvum* у словнику <https://www.latin-is-simple.com/en/>

Очікувані результати:

Студенти/ студентки **знають**: основні поняття і категорії морфології латинської мови; **вміють** коментувати та анотувати наукові, науково-популярні, освітніх та публіцистичні тексти, що стосуються питань розвитку латинської мови; **вміють** аналізувати, критично оцінювати і створювати різноманітні повідомлення, що стосуються питань розвитку латинської мови, для різних типів медіа із дотриманням принципів академічної доброчесності; **вміють** доносити власні знання та думки, що стосуються питань розвитку латинської мови, використовуючи низку засобів та форматів (схеми, таблиці, діаграми, ілюстрації, презентації, фотографії, меми, постери, відео тощо) до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються; **можуть** розуміти візуальну інформацію та використовувати зображення, що стосуються питань розвитку латинської мови, а також мислити та навчатися у візуально-насиченому середовищі; **вміють** застосовувати сучасні цифрові інструменти і технології для пошуку, збереження, оброблення та аналізу інформації з різних джерел під час виконання практичних завдань з латинської мови; **можуть** створювати знання і креативно розв'язувати проблеми на основі вміння працювати в команді; **можуть** самостійно навчатися та управляти навчальними процесами під час виконання практичних завдань з латинської мови.

Лекція № 4.

Тема: Власні імена давніх римлян. Шлюб та родина у Стародавньому Римі

Мета вивчення: розширення лінгвістичного кругозору тих, хто навчається, та формування в них уявлення про власні імена давніх римлян, шлюб та родину у Стародавньому Римі.

Основна література:

1. Ухаль М. Латинська мова: підручник. Ужгород: Говерла, 2017. С. 59-60
URL: bit.ly/3lx5ZzP

2. Salway B. "What's in a Name? A Survey of Roman Onomastic Practice from c. 700 B.C. to A.D. 700". *Journal of Roman Studies*, 1994. 84. С. 124–145. DOI: <https://doi.org/10.2307/300873>

План

1. Власне (особисте) ім'я (praenomen), родові ім'я (nomen), прізвище (cognomen) та доповнення до нього (agnomen).
2. Шлюб та родина у Стародавньому Римі.

Завдання для самостійної роботи:

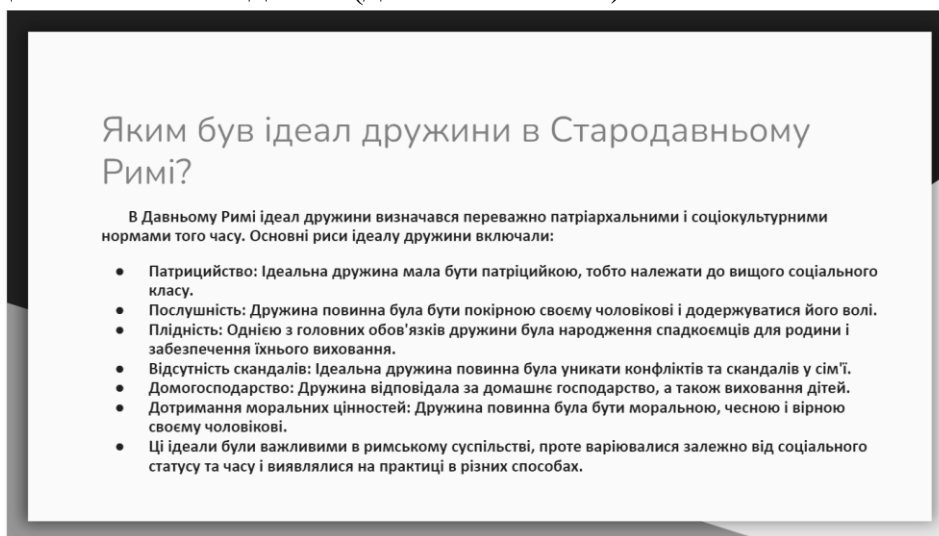
1. Ознайомтеся з особливостями функціонування власних імен давніх римлян, а також з традиціями, пов'язаними зі шлюбом та родинним життям у Стародавньому Римі.

2. Аноуйте інформацію щодо шлюбу та родинного життя. Візуалізуйте інформацію та презентуйте її у Google Презентації «Шлюб та родина у Стародавньому Римі».

В презентації дайте відповіді на питання:

- 1) Чи правда, що у Стародавньому Римі заборонялося одружуватися на вільновідпущениках/-цях, акторах чи актрисах або їх дітях, колишніх рабах?
- 2) Чи існувало в Стародавньому Римі сімейне право?
- 3) Чи правда, що в Стародавньому Римі існували невизнані законом союзи?
- 4) З якого моменту в Стародавньому Римі починався шлюб?
- 5) Чи могли жінки в Стародавньому Римі вступати у шлюб повторно?
- 6) Яким чином в Стародавньому Римі чоловік міг признати батьківство?
- 7) Чи можна було розлучитися в Стародавньому Римі?
- 8) Чи було в Стародавньому Римі покарання за зраду?
- 9) Яким був ідеал дружини в Стародавньому Римі?
- 10) Якою була гарна/ ідеальна родина в Стародавньому Римі?

Приклад виконання завдання (див. малюнок 4):

Мал. 4. Приклад виконаного завдання у Google Презентації (автор – Т. З.)

ПОРАДА: ► Структуруйте свою відповідь; зазначайте автора допису; коректно оформлюйте цитування; зазначайте використані джерела.

Очікувані результати:

Студенти/ студентки **знають**: особливості функціонування власних імен давніх римлян, а також з традиції, пов'язані зі шлюбом та родинним життям у Стародавньому Римі; **вміють** коментувати та анотувати наукові, науково-популярні, освітніх та публіцистичні тексти, що стосуються питань розвитку латинської мови; **вміють** аналізувати, критично оцінювати і створювати різноманітні повідомлення, що стосуються питань розвитку латинської мови, для різних типів медіа із дотриманням принципів академічної доброчесності; **вміють** доносити власні знання та думки, що стосуються питань розвитку латинської мови, використовуючи низку засобів та форматів (схеми, таблиці, діаграми, ілюстрації, презентації, фотографії, меми, постери, відео тощо) до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються; **можуть** розуміти візуальну інформацію та використовувати зображення, що стосуються питань розвитку латинської мови, а також мислити та навчатися у візуально-насиченому середовищі; **вміють** застосовувати сучасні цифрові інструменти і технології для пошуку, збереження, оброблення та аналізу інформації з різних джерел під час виконання практичних завдань з латинської мови; **можуть** створювати знання і креативно розв'язувати проблеми на основі вміння працювати в команді; **можуть** самостійно навчатися та управляти навчальними процесами під час виконання практичних завдань з латинської мови.

Лекція № 5.

Тема: Займенник (Pronomen). Прийменник (Praepositio). Сполучник (Coniunctio)

Мета вивчення: розширення лінгвістичного кругозору тих, хто навчається, та формування в них уявлення про займенник, прийменник та сполучник у латинській мові.

Основна література:

1. Ухаль М. Латинська мова: підручник. Ужгород: Говерла, 2017. С. 54-56; 61-64. URL: bit.ly/3lx5ZzP
2. Осипова Т.О. Латинська мова. Навчальний посібник. Ч.1. Для студентів факультету іноземних мов педагогічних університетів. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2004. С. 26-31; 34-38; 42-45; 48-53. URL: bit.ly/3YvHx0s

План

1. Особові, вказівні, присвійні, відносні, заперечні займенники.
2. Прийменники з Accusativus. Прийменники з Ablativus. Прийменники з двома відмінками.
3. Сполучники сурядності і підрядності. Подвійні (парні) сполучники.

Завдання для самостійної роботи:

1. Ознайомтеся з особливостями функціонування займенників, прийменників та сполучників у латинській мові.
2. Аотуйте інформацію щодо займенників, прийменників та сполучників у латинській мові. Візуалізуйте інформацію та презентуйте її у Google Презентації «Ми візуалізуємо латину».

Очікувані результати:

Студенти/ студентки **знають**: основні поняття і категорії морфології латинської мови; **вміють** коментувати та аотувати наукові, науково-популярні, освітніх та публіцистичні тексти, що стосуються питань розвитку латинської мови; **вміють** аналізувати, критично оцінювати і створювати різноманітні повідомлення, що стосуються питань розвитку латинської мови, для різних типів медіа із дотриманням принципів академічної доброчесності; **вміють** доносити власні знання та думки, що стосуються питань розвитку латинської мови, використовуючи низку засобів та форматів (схеми, таблиці, діаграми, ілюстрації, презентації, фотографії, меми, постери, відео тощо) до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються; **можуть** розуміти візуальну інформацію та використовувати зображення, що стосуються питань розвитку латинської мови, а також мислити та навчатися у візуально-насиченому середовищі; **вміють** застосовувати сучасні цифрові інструменти і технології для пошуку, збереження, оброблення та аналізу інформації з різних джерел під час виконання практичних завдань з латинської мови; **можуть** створювати знання і креативно розв'язувати проблеми на основі вміння працювати в команді; **можуть** самостійно навчатися та управляти навчальними процесами під час виконання практичних завдань з латинської мови.

Лекція № 6.

Тема: Частка (Particula). Заперечення (Negatio). Вигук (Interiectio)

Мета вивчення: розширення лінгвістичного кругозору тих, хто навчається, та формування в них уявлення про частку, заперечення та вигук у латинській мові.

Основна література:

1. Ухаль М. Латинська мова: підручник. Ужгород: Говерла, 2017. С. 98-100. URL: bit.ly/3lx5ZzP

План

1. Частка (Particula). Основні частки: *num, immo, etiam, non, nonne, haud, utrum, -ne, -ne*.
2. Заперечення (Negatio). Частки *non, haud, ne*.
3. Вигук (Interiectio).

Завдання для самостійної роботи:

1. Ознайомтеся з особливостями функціонування часток, заперечень та вигуків у латинській мові.
2. Анотуйте інформацію щодо часток, заперечень та вигуків у латинській мові. Візуалізуйте інформацію та презентуйте її у Google Презентації «Ми візуалізуємо латину».

Очікувані результати:

Студенти/ студентки **знають**: основні поняття і категорії морфології латинської мови; **вміють** коментувати та анотувати наукові, науково-популярні, освітніх та публіцистичні тексти, що стосуються питань розвитку латинської мови; **вміють** аналізувати, критично оцінювати і створювати різноманітні повідомлення, що стосуються питань розвитку латинської мови, для різних типів медіа із дотриманням принципів академічної доброчесності; **вміють** доносити власні знання та думки, що стосуються питань розвитку латинської мови, використовуючи низку засобів та форматів (схеми, таблиці, діаграми, ілюстрації, презентації, фотографії, меми, постери, відео тощо) до фахівців і нефаківців, зокрема до осіб, які навчаються; **можуть** розуміти візуальну інформацію та використовувати зображення, що стосуються питань розвитку латинської мови, а також мислити та навчатися у візуально-насиченому середовищі; **вміють** застосовувати сучасні цифрові інструменти і технології для пошуку, збереження, оброблення та аналізу інформації з різних джерел під час виконання практичних завдань з латинської мови; **можуть** створювати знання і креативно розв'язувати проблеми на основі вміння працювати в команді; **можуть** самостійно навчатися та управляти навчальними процесами під час виконання практичних завдань з латинської мови.

Лекція № 7.

Тема: Числівник (Numerale). Римські цифри. Римські монети і міри. Римський календар. Літочислення

Мета вивчення: розширення лінгвістичного кругозору тих, хто навчається, та формування в них уявлення про числівник у латинській мові; поглиблення знань з історії та культури античного світу, як-от: про римські цифри та сфери їхнього використання; формування уявлення про римські монети і міри, римський календар та системи літочислення.

Основна література:

1. Ухаль М. Латинська мова: підручник. Ужгород: Говерла, 2017. С. 85-95. URL: bit.ly/3lx5ZzP
2. Осипова Т.О. Латинська мова. Навчальний посібник. Ч.1. Для студентів факультету іноземних мов педагогічних університетів. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2004. С. 89-93. URL: bit.ly/3YvHx0s
3. Осипова Т.О. Таблиці з граматики латинської мови. Для студентів факультету іноземних мов педагогічних університетів. Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2018. С. 43-47. URL: bit.ly/3xo1VVf

План

1. Числівник (Numerale). Римські цифри.
2. Кількісні й порядкові числівники. Творення числівників. Відмінювання кількісних і порядкових числівників. Розділові і прислівникові числівники.
3. Римські монети і міри.
4. Римський календар. Назви місяців і днів тижня. Визначення днів місяця.
5. Літочислення.

Завдання для самостійної роботи:

1. Ознайомтеся з особливостями числівників у латинській мові.
2. Анотуйте інформацію щодо числівників у латинській мові. Візуалізуйте інформацію та презентуйте її у Google Презентації «Ми візуалізуємо латину».
3. Ознайомтеся з колаборативним нумізматичним проєктом NumisWiki, який дозволяє подивитися монети, що хронологічно належать до однієї з груп:

- The Twelve Caesars
- The Adoptive Emperors
- The Severan Period
- Crisis and Decline
- Recovery of the Empire

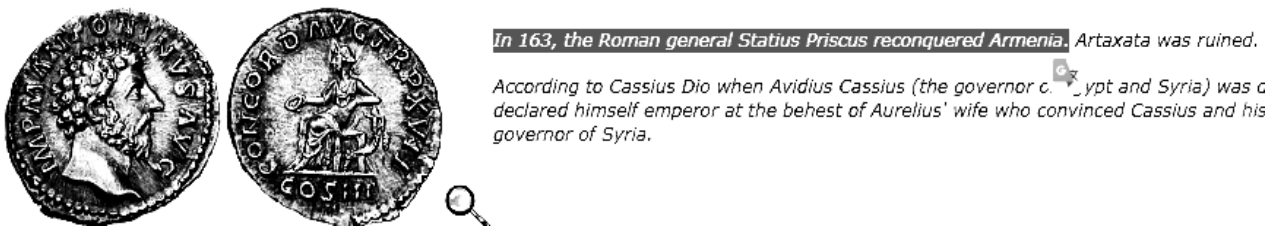

- The Secessionist Empires
- The Tetrarchy
- Constantinian Era
- The Late Empire

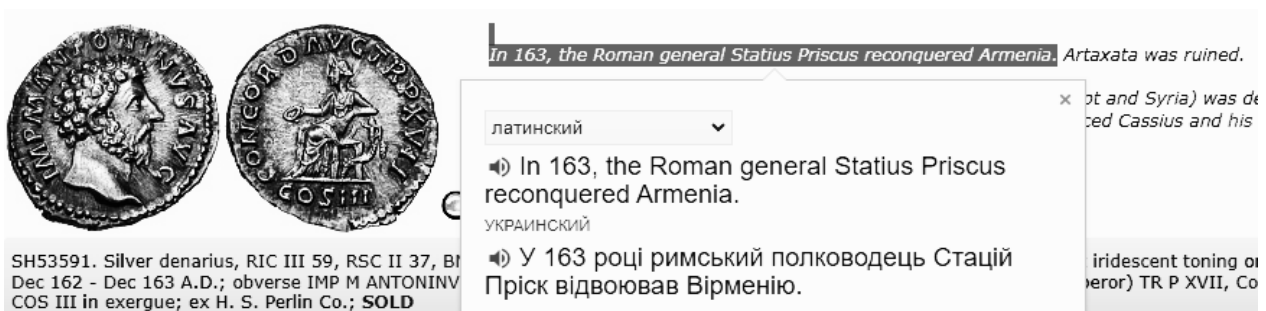
ПОРАДА: ► Для перегляду веб-сторінок іноземною мовою користуйтеся автоматичним перекладом з використанням технології Google Перекладач. Для цього встановіть розширення Google Перекладач для Google Chrome.

ОПЦІЯ 1. Розширення додасть кнопку на панель інструментів вашого браузера зверху справа . Натискайте значок перекладу щоразу, коли ви хочете перекласти сторінку, яку ви відвідуєте. Розширення також автоматично визначає, чи мова сторінки, на якій ви перебуваєте, відрізняється від мови, яку ви використовуєте для свого інтерфейсу Google Chrome. Якщо це так, у верхній частині сторінки з'явиться банер. Натисніть кнопку «Перекласти сторінку» на банері, щоб весь текст на сторінці відображався новою мовою.

ОПЦІЯ 2. Також користуйтеся розширенням, якщо бажаєте перекласти окремі речення на веб-сторінці. Для цього виділіть речення, яке бажаєте перекласти, та натисніть на значок перекладу біля виділеного тексту (див. малюнок 5). У вікні, що відкриється з'явиться переклад (див. малюнок 6):

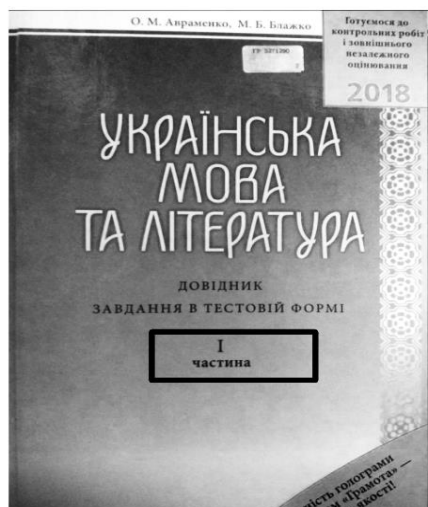

Мал. 5. Переклад окремого речення на веб-сторінці за допомогою розширення Google Перекладач: Крок 1 «Виділяємо речення та натискаємо ».

Мал. 6. Приклад перекладу окремого речення на веб-сторінці за допомогою розширення Google Перекладач: Крок 2 «Читаємо переклад».

4. Знайдіть у реальному житті приклади вживання римських цифр, зробіть фото та презентуйте його у Google Презентації «Римські цифри у нашому житті». Приклад виконаного завдання (див. малюнок 7).

Відміни іменників				
I відміна	II відміна	III відміна	IV відміна	
чоловічий, жіночий, спільний рід, закінчення -а (-я)	чоловічий рід, закінчення нульове або -о	середній рід, закінчення -о, -е, -а (-я)	жіночий рід, нульове закінчення, а також іменник мати	середній рід, закінчення -а (-я) , за відмінювання з'являються суфікси -ат- (-ят-), -ен-
<i>мрія, робота, суддя, рілля</i>	<i>Петро, сад</i>	<i>море, весло, весілля</i>	<i>радість, любов, подорож</i>	<i>курча, теля, щуця, ім'я</i>

Мал. 7. Приклад вживання римських цифр у реальному житті у Google Презентації «Римські цифри у нашому житті» (автор – Г. В.)

Очікувані результати:

Студенти/ студентки **знають**: основні поняття і категорії морфології латинської мови; **вміють** коментувати та анотувати наукові, науково-популярні, освітніх та публіцистичні тексти, що стосуються питань розвитку латинської мови; **вміють** аналізувати, критично оцінювати і створювати різноманітні повідомлення, що стосуються питань розвитку латинської мови, для різних типів медіа із дотриманням принципів академічної доброчесності; **вміють** доносити власні знання та думки, що стосуються питань розвитку латинської мови, використовуючи низку засобів та форматів (схеми, таблиці, діаграми, ілюстрації, презентації, фотографії, меми, постери, відео тощо) до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються; **можуть** розуміти візуальну інформацію та використовувати зображення, що стосуються питань розвитку латинської мови, а також мислити та навчатися у візуально-насиченому середовищі; **вміють** застосовувати сучасні цифрові інструменти і технології для пошуку, збереження, оброблення та аналізу інформації з різних джерел під час виконання практичних завдань з латинської мови; **можуть** створювати знання і креативно розв'язувати проблеми на основі вміння працювати в команді; **можуть** самостійно навчатися та управляти навчальними процесами під час виконання практичних завдань з латинської мови.

Лекція № 8.

Тема: Прислівник (Adverbium). Дієслово (Verbum). Граматичні категорії дієслова. Словникова форма дієслів

Мета вивчення: розширення лінгвістичного кругозору тих, хто навчається, та формування в них уявлення про прислівник та дієслово у латинській мові; ознайомлення з граматичними категоріями та словниковими формами дієслів.

Основна література:

1. Ухаль М. Латинська мова: підручник. Ужгород: Говерла, 2017. С. 77-79; 27-30. URL: bit.ly/3lx5ZzP
2. Осипова Т.О. Латинська мова. Навчальний посібник. Ч.1. Для студентів факультету іноземних мов педагогічних університетів. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2004. С. 17-20. URL: bit.ly/3YvHx0s
3. Осипова Т.О. Таблиці з граматики латинської мови. Для студентів факультету іноземних мов педагогічних університетів. – Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2018. – С. 28. URL: bit.ly/3xo1VVf

План

1. Прислівник (Adverbium). Самостійні та похідні прислівники. Утворення прислівників. Ступені порівняння прислівників.
2. Дієслово (Verbum). Граматичні категорії дієслова. Словникова форма дієслів. Три основи дієслова: основа інфекта; основа перфекта; основа супіна. Дієвідміни.

Завдання для самостійної роботи:

1. Ознайомтеся з особливостями функціонування прислівників та дієслів у латинській мові.
2. Аноуйте інформацію щодо прислівників та дієслів у латинській мові. Візуалізуйте інформацію та презентуйте її у Google Презентації «Ми візуалізуємо латину».

Очікувані результати:

Студенти/ студентки **знають:** основні поняття і категорії морфології латинської мови; **вміють** коментувати та анотувати наукові, науково-популярні, освітніх та публіцистичні тексти, що стосуються питань розвитку латинської мови; **вміють** аналізувати, критично оцінювати і створювати

різноманітні повідомлення, що стосуються питань розвитку латинської мови, для різних типів медіа із дотриманням принципів академічної доброчесності; **вміють** доносити власні знання та думки, що стосуються питань розвитку латинської мови, використовуючи низку засобів та форматів (схеми, таблиці, діаграми, ілюстрації, презентації, фотографії, меми, постери, відео тощо) до фахівців і нефхівців, зокрема до осіб, які навчаються; **можуть** розуміти візуальну інформацію та використовувати зображення, що стосуються питань розвитку латинської мови, а також мислити та навчатися у візуально-насиченому середовищі; **вміють** застосовувати сучасні цифрові інструменти і технології для пошуку, збереження, оброблення та аналізу інформації з різних джерел під час виконання практичних завдань з латинської мови; **можуть** створювати знання і креативно розв'язувати проблеми на основі вміння працювати в команді; **можуть** самостійно навчатися та управляти навчальними процесами під час виконання практичних завдань з латинської мови.

3.2. Практичні заняття. Завдання для поточного контролю

Практичне (семінарське) заняття № 1.

Тема: Екскурс в історію латинської мови

Мета вивчення: поглибити знання про основні віхи історії Стародавнього Риму, а також знання з історії та культури античного світу та ознайомити з історією розвитку латинської мови; сформулювати уявлення про роль та місце латинської мови в історії античності, її використання як реального засобу усного та писемного спілкування періоду Римської імперії, відокремлення народної латини та її роль у формуванні романської групи мов, вплив на виникнення європейської двомовності часів Середньовіччя та Відродження та використання як державної мови Новітнього часу у Ватикані.

Основна література:

1. Ухаль М. Латинська мова: підручник. Ужгород: Говерла, 2017. С.7-10. URL: bit.ly/3lx5ZzP
2. Осипова Т.О. Латинська мова. Навчальний посібник. Ч.1. Для студентів факультету іноземних мов педагогічних університетів. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2004. С. 3. URL: bit.ly/3YvHx0s
3. Hans H. Oerberg *Lingua Latina per se illustrata. Pars I: Familia Romana.* Grena, Domus Latina, 2003. 328 p. URL: bit.ly/3ladHQm

Хід практичної роботи

1. Історія розвитку літературної латинської мови: архаїчний або докласичний період (VI-V ст. до н. е.); класичний період (I ст. до н.е. – поч. I ст. н.е.); після класичний період (I – II ст. н.е.); „пізня латинь” (III-VI ст. н.е.).
2. Латинь в епоху Середньовіччя (VI - XV ст.) та в епоху Відродження.
3. Латинська мова на українських землях.

Інструменти та обладнання: програмне забезпечення, зокрема програма Zoom для організації відео конференцій; мультимедійний ресурс для створення, спільного редагування та зберігання інформації Padlet; цифрові інструменти Google для освіти (Google Диск, Google Документи, Google Форми, Google Презентації, Доповнення до об'єктів Google Діску, Google Chrome); система управління навчанням Moodle (курс Латинська мова).

Критерії оцінювання:

- 1) у поточній академічній роботі студента на семінарських / практичних заняттях в усних відповідях – відповідність відповіді змісту питання, наявність фактичних помилок, повнота та правильність пояснень, повнота та ґрунтовність викладу, ілюстративність викладу, доказовість викладу; участь у дискусії за проблемою заняття, вміння формулювати і відстоювати свою позицію; участь у виконанні кооперативних та/або колаборативних завдань;
- 2) у самостійній роботі та письмових контрольних роботах – правильність та повнота виконання обов'язкових завдань.

Питання до контролю попередніх занять, обговорення, самостійного вивчення та осмислення навчального матеріалу

Завдання 1. Перегляньте відео *Lingua Latina Per Se Illustrata Colloquium 1 | LLPSI COLLOQVIA PERSONARVM* та виконайте завдання у Google Формі «Що ми знаємо про латину?».

Практичне (семінарське) заняття № 2.

Тема: Основні віхи історії давнього Риму

Мета вивчення: поглибити знання про основні віхи історії Стародавнього Риму, а також знання з історії та культури античного світу та ознайомити з історією розвитку латинської мови; сформулювати уявлення про роль та місце

латинської мови в історії античності, її використання як реального засобу усного та писемного спілкування періоду Римської імперії.

Хід практичної роботи:

1. Племя латинів. Місто Roma (Рим). Етруски. Вплив етрусків на культурний розвиток Риму.

2. Основні віхи історії давнього Риму. Епоха Республіки (509–30 рр. до н.е.). Епоха Імперії (30 до н. е. – 476 рр. н.е.).

Основна література:

1. Ухаль М. Латинська мова: підручник. Ужгород: Говерла, 2017. С.11-12. URL: bit.ly/3lx5ZzP

2. Hans H. Oerberg *Lingua Latina per se illustrata. Pars I: Familia Romana.* Grena, Domus Latina, 2003. 328 p. URL: bit.ly/3ladHQM

Інструменти та обладнання: програмне забезпечення, зокрема програма Zoom для організації відео конференцій; мультимедійний ресурс для створення, спільного редагування та зберігання інформації Padlet; цифрові інструменти Google для освіти (Google Диск, Google Документи, Google Форми, Google Презентації, Доповнення до об'єктів Google Діску, Google Chrome); система управління навчанням Moodle (курс Латинська мова).

Критерії оцінювання:

1) у поточній академічній роботі студента на семінарських / практичних заняттях в усних відповідях – відповідність відповіді змісту питання, наявність фактичних помилок, повнота та правильність пояснень, повнота та ґрунтовність викладу, ілюстративність викладу, доказовість викладу; участь у дискусії за проблемою заняття, вміння формулювати і відстоювати свою позицію; участь у виконанні кооперативних та/або колаборативних завдань;

2) у самостійній роботі та письмових контрольних роботах – правильність та повнота виконання обов'язкових завдань.

Питання до контролю попередніх занять, обговорення, самостійного вивчення та осмислення навчального матеріалу

Завдання 1. Перегляньте відео *Lingua Latina Per Se Illustrata Cap.1 Imperium Romanum | LLPSI FAMILIA ROMANA* та виконайте завдання у Google Формі «Що ми знаємо про латину?»

ПОРАДА: ► Нові слова записуйте у словник!

ПОРАДА: ► Використовуйте застосунки типу cattus.app для тренування слів!

Практичне (семінарське) заняття № 3.

Тема: Латинський алфавіт (Alphabetum Latinum). Фонетика

Мета вивчення: розширити лінгвістичний кругозір тих, хто навчається, та сформуванню в них уявлення про основи фонетики латинської мови та створити передумови для навчання читання і перекладу нескладних автентичних адаптованих та дидактизованих латинських текстів; формування уявлення про основи фонетики, морфології, синтаксису та фразеології латинської мови; формування практичних навичок граматичного аналізу латиномовних крилатих висловів та текстів; навичок етимологічного аналізу термінів латинського походження та розвиток вмінь історико-культурологічного коментування на основі здатності до аналізу ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов.

Хід практичної роботи:

1. Латинський алфавіт (Alphabetum Latinum).
2. Вимова голосних. Диграфи, дифтонги. Вимова приголосних. Сполучення приголосних.
3. Поділ на склади. Довгота і короткість складів. Правила наголошування.
4. Трансляція кирилиці літерами латинського алфавіту.

Основна література:

1. Ухаль М. Латинська мова: підручник. Ужгород: Говерла, 2017. С.13-25. URL: bit.ly/3lx5ZzP
2. Осипова Т.О. Латинська мова. Навчальний посібник. Ч.1. Для студентів факультету іноземних мов педагогічних університетів. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2004. С. 5-10. URL: bit.ly/3YvHx0s

Інструменти та обладнання: програмне забезпечення, зокрема програма Zoom для організації відео конференцій; вебзастосунки-текстові редактори для спільного редагування в реальному часі – етерпеди board.net та/або ZUM-Pad; цифрові інструменти Google для освіти (Google Диск, Google Документи, Google Форми, Google Презентації, Доповнення до об'єктів Google Діску, Google Chrome); система управління навчанням Moodle (курс Латинська мова).

Критерії оцінювання:

1) у поточній академічній роботі студента на семінарських / практичних заняттях в усних відповідях – відповідність відповіді змісту питання, наявність фактичних помилок, повнота та правильність пояснень, повнота та ґрунтовність викладу, ілюстративність викладу, доказовість викладу; участь у дискусії за проблемою заняття, вміння формулювати і відстоювати свою позицію; участь у виконанні кооперативних та/або колаборативних завдань;

2) у самостійній роботі та письмових контрольних роботах – правильність та повнота виконання обов'язкових завдань.

Питання до контролю попередніх занять, обговорення, самостійного вивчення та осмислення навчального матеріалу

Завдання 1. Створіть етерпед board.net. У співпраці з одногрупниками представте історію латинського алфавіту. Кожен студент / кожна студентка представляє історію літер, пов'язаних з власними ініціалами у транслітерації літерами латинського алфавіту, наприклад, Глушко Дмитро представляє історію літер G та D. Приклад виконаного завдання (див. малюнок 8):

G – сьома літера латинського алфавіту, присутня практично в усіх графічних системах на його основі. Літера g впроваджена до латинської абетки в докласичний період як графічний варіант літери c: для розрізнення звуків /g/ і /k/, що доти позначалися однією c. Винахідником літери вважається вільновідпущеник Спурій Карвілій Руґа перший римлянин, який відкрив приватну школу (близько 230 р. до н. е.). C. - Гай
D – 4-а літера латинської абетки, називається «де». Походить від літери «дельта» грецької абетки, яка в свою чергу походить від фінікійської до давньоєврейської літери «далет», що означало «двері».

Мал. 8. Приклад допису на етерпеді board.net (автор – Г. Д.)

ПОРАДА: ► Скористайтеся одним з етерпедів, що пропонуються на сайті bit.ly/ethpd, наприклад, framapad.org, pad.riseup.net, notes.typo3.org, pad.picasoft.net, pad.infini.fr, pad.aquilenet.fr, yopad.eu!

Завдання 2. Прослухайте молитву Pater Noster у виконанні Папи Римського Пія XIII (1939), Папи Римського Іоана XXIII (1958), Папи Римського Івана Павла II (1982), Папи Римського Бенедикта XVI (2009) та Папи Римського Франциска (2016). Порівняйте особливості класичної вимови та церковної, якою послуговується Святий Престол.

ПОРАДА: ► Використайте текст *Oratio Dominica* як опору.

*Oratio Dominica*²

Pater noster, qui es in caelis, sanctificetur nomen tuum. Adveniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, sicut in caelo et in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, et dimitte nobis debita nostra sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos a malo. Amen.

Практичне (семінарське) заняття № 4.

Тема: Частини мови. Граматична будова латинської мови. Іменник (Nomen substantivum): категорії, відміни і відмінки. Прикметник (Nomen adiectivum)

Мета вивчення: розширити лінгвістичний кругозір тих, хто навчається, та сформуванню в них уявлення про основи морфології латинської мови та створити передумови для навчання читання і перекладу нескладних автентичних адаптованих та дидактизованих латинських текстів; формування уявлення про основи фонетики, морфології, синтаксису та фразеології латинської мови; формування практичних навичок граматичного аналізу латиномовних крилатих висловів та текстів; навичок етимологічного аналізу термінів латинського походження та розвиток вмінь історико-культурологічного коментування на основі здатності до аналізу ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов.

Хід практичної роботи

1. 10 частин мови.
2. Граматична будова латинської мови.
3. Іменник (Nomen substantivum). Граматичні категорії іменника: рід, число, відмінок, відміна.
4. Прикметник (Nomen adiectivum). Прикметники у словниках. Прикметники I-II відміни (I групи). Узгодження прикметників з іменниками у роді, числі та відмінку.

Основна література:

1. Ухаль М. Латинська мова: підручник. Ужгород: Говерла, 2017. С. 26-27; 45-51; 52-53. URL: bit.ly/3lx5ZzP

---

² Джерело: <https://bit.ly/3VClp4q>

2. Осипова Т.О. Латинська мова. Навчальний посібник. Ч.1. Для студентів факультету іноземних мов педагогічних університетів. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2004. С. 11-14. URL: bit.ly/3YvHx0s

3. Осипова Т.О. Таблиці з граматики латинської мови. Для студентів факультету іноземних мов педагогічних університетів. – Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2018. – С. 6-25. URL: bit.ly/3xo1VVf

2. Hans H. Oerberg *Lingua Latina per se illustrata. Pars I: Familia Romana.* Grena, Domus Latina, 2003. 328 p. URL: bit.ly/3ladHqm

Інструменти та обладнання: програмне забезпечення, зокрема програма Zoom для організації відео конференцій; цифрові інструменти Google для освіти (Google Диск, Google Документи, Google Форми, Google Презентації, Доповнення до об'єктів Google Діску, Google Chrome); система управління навчанням Moodle (курс Латинська мова).

Критерії оцінювання:

1) у поточній академічній роботі студента на семінарських / практичних заняттях в усних відповідях – відповідність відповіді змісту питання, наявність фактичних помилок, повнота та правильність пояснень, повнота та ґрунтовність викладу, ілюстративність викладу, доказовість викладу; участь у дискусії за проблемою заняття, вміння формулювати і відстоювати свою позицію; участь у виконанні кооперативних та/або колаборативних завдань;

2) у самостійній роботі та письмових контрольних роботах – правильність та повнота виконання обов'язкових завдань.

Питання до контролю попередніх занять, обговорення, самостійного вивчення та осмислення навчального матеріалу

Завдання 1. Ознайомтеся з інформацією про іменник та виконайте завдання у Google Формі «Що ми знаємо про іменник? I та II відміни іменників».

Завдання 2. Ознайомтеся з інформацією про прикметник та виконайте завдання у Google Формі «Що ми знаємо про прикметники I та II відміни?».

Завдання 3. Визначте рід іменника *lex* за закінченням прикметника у крилатому вислові *Dura lex, sed lex* (див. малюнок 9).

Завдання 4. Визначте рід іменника *ars* за закінченням прикметника у крилатому вислові *Ars longa, vita brevis* (див. малюнок 9).

Завдання 5. Що вам відомо про вислови *Ars longa, vita brevis*? *Dura lex, sed lex*? Що Ви бажали б запам'ятати про них назавжди?

Мал. 9. Ілюстративний матеріал до завдань 3, 4, 5.

ПОРАДА: ► Порівняйте тексти у Вікіпедії до вислову *Ars longa, vita brevis* різними мовами!

Англійський варіант Вікіпедії дає таке тлумачення виразу: «Майстерність потребує часу, а життя коротке», тоді як український – «Мистецтво вічне, життя коротке».

Зверніть увагу на те, що автором цієї сентенції був видатний давньогрецький лікар, якого традиційно називають «батьком медицини», – Гіппократ. Як Ви вважаєте, Гіппократ використовував *ars* у значенні «майстерність» або «мистецтво»? Який варіант статті є точнішим – англійський чи українській? Який варіант потребує уточнення? Запропонуйте зміни до статті.

ПОРАДА: ► У процесі історико-культурологічного коментування висловів ЗАВЖДИ звертайтеся до аналізу ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов!

³ Джерело: <https://bit.ly/3XlfAun>

⁴ Джерело: <https://bit.ly/3Violxd>

Практичне (семінарське) заняття № 5.

Тема: Власні імена давніх римлян

Мета вивчення: розширення лінгвістичного кругозору тих, хто навчається, та формування в них уявлення про власні імена давніх римлян.

Хід практичної роботи:

1. Власне (особисте) ім'я (praenomen).
2. Родове ім'я (nomen).
3. Прізвисько (cognomen) та доповнення до нього (agnomen).

Основна література:

1. Ухаль М. Латинська мова: підручник. Ужгород: Говерла, 2017. С. 59-60
URL: bit.ly/3lx5ZzP
2. Salway B. "What's in a Name? A Survey of Roman Onomastic Practice from c. 700 B.C. to A.D. 700". *Journal of Roman Studies*, 1994. 84. С. 124–145. DOI: <https://doi.org/10.2307/300873>

Інструменти та обладнання: програмне забезпечення, зокрема програма Zoom для організації відео конференцій; цифрові інструменти Google для освіти (Google Диск, Google Документи, Google Форми, Google Презентації, Доповнення до об'єктів Google Диску, Google Chrome); система управління навчанням Moodle (курс Латинська мова).

Критерії оцінювання:

- 1) у поточній академічній роботі студента на семінарських / практичних заняттях в усних відповідях – відповідність відповіді змісту питання, наявність фактичних помилок, повнота та правильність пояснень, повнота та ґрунтовність викладу, ілюстративність викладу, доказовість викладу; участь у дискусії за проблемою заняття, вміння формулювати і відстоювати свою позицію; участь у виконанні кооперативних та/або колаборативних завдань;
- 2) у самостійній роботі та письмових контрольних роботах – правильність та повнота виконання обов'язкових завдань.

Питання до контролю попередніх занять, обговорення, самостійного вивчення та осмислення навчального матеріалу

Завдання 1. Ознайомтеся з інформацією про власні імена давніх римлян та виконайте завдання у Google Формі «Що ми знаємо про давньоримські імена?».

Практичне (семінарське) заняття № 6.

Тема: Шлюб та родина у Стародавньому Римі

Мета вивчення: розширення лінгвістичного кругозору тих, хто навчається, та формування в них уявлення про шлюб та родину у Стародавньому Римі.

Хід практичної роботи:

1. Шлюб. Шлюбний договір.
2. Шлюб *cum manu*. Шлюб *sine manu*.

Основна література:

1. Ухаль М. Латинська мова: підручник. Ужгород: Говерла, 2017. С. 59-60
URL: bit.ly/3lx5ZzP

Інструменти та обладнання: програмне забезпечення, зокрема програма Zoom для організації відео конференцій; цифрові інструменти Google для освіти (Google Диск, Google Документи, Google Форми, Google Презентації, Доповнення до об'єктів Google Діску, Google Chrome); система управління навчанням Moodle (курс Латинська мова).

Критерії оцінювання:

1) у поточній академічній роботі студента на семінарських / практичних заняттях в усних відповідях – відповідність відповіді змісту питання, наявність фактичних помилок, повнота та правильність пояснень, повнота та ґрунтовність викладу, ілюстративність викладу, доказовість викладу; участь у дискусії за проблемою заняття, вміння формулювати і відстоювати свою позицію; участь у виконанні кооперативних та/або колаборативних завдань;

2) у самостійній роботі та письмових контрольних роботах – правильність та повнота виконання обов'язкових завдань.

Питання до контролю попередніх занять, обговорення, самостійного вивчення та осмислення навчального матеріалу

Завдання 1. Перегляньте відео *Lingua Latina Per Se Illustrata Colloquium 2 | LLPSI COLLOQUIA PERSONARVM* та виконайте завдання у Google Формі «*Familia Romana*».

Практичне (семінарське) заняття № 7.

Тема: Займенник (Pronomen). Прийменник (Praepositio). Сполучник (Coniunctio)

Мета вивчення: розширення лінгвістичного кругозору тих, хто навчається, та формування в них уявлення про займенник, прийменник та сполучник у латинській мові; формування уявлення про основи фонетики, морфології, синтаксису та фразеології латинської мови; формування практичних навичок граматичного аналізу латиномовних крилатих висловів та текстів; навичок етимологічного аналізу термінів латинського походження та розвиток вмій історико-культурологічного коментування на основі здатності до аналізу ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов.

Хід практичної роботи:

1. Особові, вказівні, присвійні, відносні, заперечні займенники.
2. Прийменники з Accusativus. Прийменники з Ablativus. Прийменники з двома відмінками.
3. Сполучники сурядності і підрядності. Подвійні (парні) сполучники.

Основна література:

1. Ухаль М. Латинська мова: підручник. Ужгород: Говерла, 2017. С. 54-56; 61-64. URL: bit.ly/3lx5ZzP
2. Осипова Т.О. Латинська мова. Навчальний посібник. Ч.1. Для студентів факультету іноземних мов педагогічних університетів. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2004. С. 26-31; 34-38; 42-45; 48-53. URL: bit.ly/3YvHx0s

Інструменти та обладнання: програмне забезпечення, зокрема програма Zoom для організації відео конференцій; цифрові інструменти Google для освіти (Google Диск, Google Документи, Google Форми, Google Презентації, Доповнення до об'єктів Google Диску, Google Chrome); система управління навчанням Moodle (курс Латинська мова).

Критерії оцінювання:

1) у поточній академічній роботі студента на семінарських / практичних заняттях в усних відповідях – відповідність відповіді змісту питання, наявність фактичних помилок, повнота та правильність пояснень, повнота та ґрунтовність викладу, ілюстративність викладу, доказовість викладу; участь у дискусії за

проблемою заняття, вміння формулювати і відстоювати свою позицію; участь у виконанні кооперативних та/або колаборативних завдань;

2) у самостійній роботі та письмових контрольних роботах – правильність та повнота виконання обов'язкових завдань.

Питання до контролю попередніх занять, обговорення, самостійного вивчення та осмислення навчального матеріалу

Завдання 1. Ознайомтеся з інформацією про займенник, прийменник та сполучник у латинській мові та виконайте завдання у Google Формх «Що ми знаємо про займенники?», «Що ми знаємо про прийменник?», «Що ми знаємо про сполучники?».

Завдання 2. Що Ви знаєте про походження вислову *Nil admirari*? Яку інформацію про вислів Ви бажали б запам'ятати назавжди?

Завдання 3. Що Ви знаєте про вислів *Omnia mea mecum porto*? Що Ви бажали б запам'ятати про нього назавжди?

Завдання 4. Випишіть займенники з крилатих висловів:

1. *Alter ego*. Друге я (про вірного друга).

2. *Et tu, Brute, contra me!* І ти, Бруте, проти мене!

3. *Nec tecum possum vivere, nec sine te*. Ні з тобою не можу жити, ні без тебе.

4. *Vade tecum*. Простуй за мною (назва путівників)

5. *Imperare sibi – maximum imperium est*. Володіти собою – ось найвища влада.

6. *Id est*. Тобто.

7. *Omnia mea mecum porto*. Все своє ношу з собою.

8. *Cognosce te ipsum*. Пізнай самого себе.

Завдання 5. Запропонуйте свій варіант перекладу епіграми з Epigrammaton Марка Валерія Марціала:

Difficilis facilis, iucundus acerbus es idem:

Nec tecum possum vivere, nec sine te.

Ознайомтеся з інформацією про Марціала. Що Ви бажали б запам'ятати про нього назавжди?

Завдання 6. У чому полягає логічна хиба (помилка аргументації) *Tu quoque* (укр. *і ти також, а сам який*)?

Завдання 7. Прочитайте молитву *Pater noster*. Перекладіть українською (усно). Випишіть займенники з іменниками (напр. *Nōmen Tuum* - Ім'я Твоє) та перекладіть їх.

Pater noster
Pater noster qui es in caelis:
sanctificetur Nomen Tuum;
adveniat Regnum Tuum;
fiat voluntas Tua,
sicut in caelo, et in terra.
Panem nostrum cotidianum da nobis hodie;
et dimitte nobis debita nostra,
sicut et nos dimittimus debitoribus nostris;
et ne nos inducas in tentationem;
sed libera nos a Malo

Завдання 8. Випишіть прийменники з іменниками та визначте відмінок іменника, прокоментуйте походження висловів, які Ви бажали б запам'ятати назавжди:

1. *Nulla regūla est sine exceptione*. Немає правил без виключень.
2. *Amicus certus in re incerta cernitur*. Вірний друг у скрутні часи пізнається.
3. *In vino veritas, in aqua sanitas*. Істина у вині, здоров'я у воді.
4. *Mens sana in corpore sano*. У здоровому тілі здоровий дух.
5. *Ab urbe condita*. Від заснування міста.
6. *Vox clamantis in deserto*. Голос волаючого в пустелі.
7. *Ab ovo usque ad mala*. Від яйця до яблука.
8. *Ad Kalendas Graecas*. До грецьких Календ (тобто ніколи)
9. *Aut cum scuto, aut in scuto*. Зі щитом або на щиті.
10. *De mortuis aut bene aut nihil*. Про мертвих або добре або нічого.
11. *Ex malis eligere minima*. Із лих обирати найменше.
12. *Falsus in uno, falsus in omnibus*. Брехливий в одному, брехливий у всьому.
13. *Otium post negotium*. Відпочинок після праці.
14. *Primus inter pares*. Перший серед рівних.
15. *Sub rosa*. У таємниці.

Завдання 9. Чому *ab ovo* означає «з самого початку»?

Завдання 10. У чому полягає сутність двох композиційних форм – *ab ovo* та *in media res*? Наведіть приклад твору, побудованого за однією з композиційних форм. Обґрунтуйте відповідь.

Завдання 11. З яким крилатим висловом пов'язана ілюстрація (див. малюнок 10)?

Мал. 10. Ілюстративний матеріал до завдання 11.

Завдання 12. Прочитайте статтю *Sub rosa* у Вікіпедії (див. малюнок 11).

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ: ► Це незавершена стаття про Стародавній Рим. Ви можете допомогти проєкту, виправивши або дописавши її!

Sub rosa [ред. | ред. код]

Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії.

Sub rosa (лат. *під трояндою*) — латинський вислів, що означає під великою таємницею. Походження цього вислову пов'язують з трояндою — емблемою єгипетського бога Гора. Пізніше греки та римляни продовжували вважати Хора богом мовчання та таємниці. В грецькій міфології Афродита дала своєму синові Еросу троянду, а він передав її Гарпократу богу мовчання, щоб вчинки його матері, а також усіх богів залишалися таємницею. За часів Стародавнього Риму в світлицях на стелі часто малювали троянду, щоб нагадувати присутнім на обіді, що те що сказане напідпитку (*sub vino*) мусить залишатися таємницею (*sub rosa*). В Середні віки троянда підвішена зі стелі означала, що зустріч в кімнаті мала таємний характер і зобов'язувала усіх під трояндою тримати таємницю. В теперішній час, цей вислів часто означає секретні операції, або діяльність. Зокрема вислів *sub rosa* в Сполучених Штатах та деяких інших країнах означає операції секретних спецслужб країни.

Див. також [ред. | ред. код]

- Список латинських висловів

Джерела [ред. | ред. код]

- Газета «День» Колучий дар богів № 71, четвер, 21 квітня 2005

Це незавершена стаття про Стародавній Рим.
Ви можете допомогти проєкту, виправивши або дописавши її.

Мал. 11. Ілюстративний матеріал до завдання 12.

⁵ Джерело: <https://bit.ly/3XfZJwW>

Завдання 13. Перекладіть вислів, який міститься на срібній монеті Фрідріха I (герцога Саксен-Гота-Альтенбурзького) (див. малюнок 12).

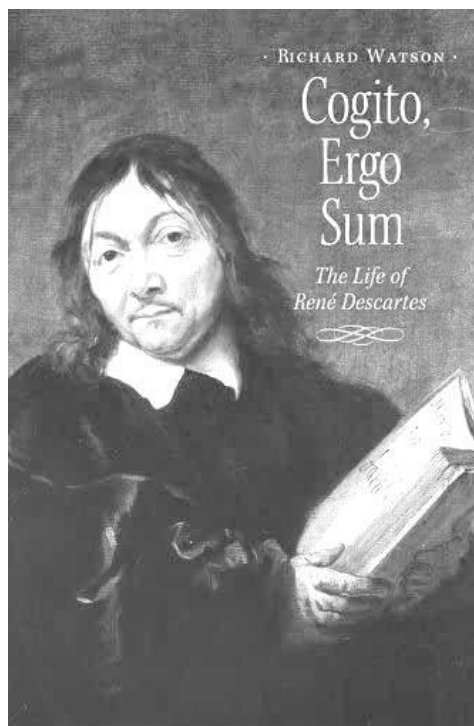

6

Мал. 12. Ілюстративний матеріал до завдання 13.

Завдання 14. Вислів *Sine ira et studio* – «без гніву і пристрасті» або «без гніву і упередження» був девізом роботи римського історика Тацита. Що він передбачав? Чи є цей принцип важливим у Вашій майбутній роботі? Обґрунтуйте відповідь.

Завдання 15. Який сполучник використав Рене Декарт у своєму вислові *Cōgitō ergō sum* / Я мислю, отже я існую (див. малюнок 13)? До чого він закликав?

7

Мал. 13. Ілюстративний матеріал до завдання 15.

⁶ Джерело: <https://bit.ly/3VBRHxx>

⁷ Джерело: <https://bit.ly/3XjZ3XO>

Завдання 16. Випишіть сполучники з перекладом. Які вислови Ви бажали б запам'ятати назавжди? Прокоментуйте походження крилатих висловів.

1. *Vivimus non, ut volumus, sed ut possumus.* Живемо не як хочемо, а як можемо

2. *Ut salutas, ita salutaberis.* Як ти вітаєш, так і тебе привітають.

3. *Unus pro omnibus et omnes pro uno.* Один за всіх і всі за одного.

4. *Si vis pacem, para bellum.* Хочеш миру – готуйся до війни.

5. *Si vis amari, ama.* Якщо хочеш, щоб тебе кохали, кохай сам.

6. *Quod licet Iovi, non licet bovi.* Що дозволено Юпітеру, не дозволено бичу.

7. *Panem et circenses.* Хліба і видовищ (див. також *Cura Annonae*).

8. *Non vivimus, ut edamus, sed edimus, ut vivamus.* Ми не живемо, щоб їсти, а їмо, щоб жити.

9. *Non omne, quod nitet, aurum est.* Не все те золото, що блищить.

10. *Nec sibi, nec alteri.* Ні собі, ні іншим.

11. *Nec possum tecum vivere, nec sine te.* Не можу жити ні з тобою, ні без тебе.

12. *Ibi victoria, ubi concordia.* Там перемога, де злагода.

13. *Honores mutant mores, sed raro in meliores.* Почесті змінюють звички, але рідко на кращі.

14. *Fide, sed cui vide.* Довіряй, але дивись, кому.

15. *Et tu, autem, Brute contra me?* І ти, Брут, проти мене?

16. *Dixi et animam meam levavi.* Сказав – і полегшив свою душу.

17. *Divide et impera.* Розділяй і володій.

18. *De mortuis aut bene aut nihil.* Про мертвих або добре або нічого.

19. *Credo, quia absurdum.* Вірю, тому що безглуздо.

20. *Aut vincere, aut mori.* Або перемогти, або вмерти.

21. *Amicus Plato, sed magis amica veritas.* Друг Платон, але істина дорожча.

Практичне (семінарське) заняття № 8.

Тема: Частка (Particula). Заперечення (Negatio). Вигук (Interiectio)

Мета вивчення: розширення лінгвістичного кругозору тих, хто навчається, та формування в них уявлення про частку, заперечення та вигук у латинській мові; формування уявлення про основи фонетики, морфології, синтаксису та фразеології латинської мови; формування практичних навичок граматичного аналізу латиномовних крилатих висловів та текстів; навичок етимологічного аналізу термінів латинського походження та розвиток вмінь історико-культурологічного коментування на основі здатності до аналізу ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов.

Основна література:

1. Ухаль М. Латинська мова: підручник. Ужгород: Говерла, 2017. С. 98-100. URL: bit.ly/3lx5ZzP

Інструменти та обладнання: програмне забезпечення, зокрема програма Zoom для організації відео конференцій; цифрові інструменти Google для освіти (Google Диск, Google Документи, Google Форми, Google Презентації, Доповнення до об'єктів Google Діску, Google Chrome); система управління навчанням Moodle (курс Латинська мова).

Критерії оцінювання:

1) у поточній академічній роботі студента на семінарських / практичних заняттях в усних відповідях – відповідність відповіді змісту питання, наявність фактичних помилок, повнота та правильність пояснень, повнота та ґрунтовність викладу, ілюстративність викладу, доказовість викладу; участь у дискусії за проблемою заняття, вміння формулювати і відстоювати свою позицію; участь у виконанні кооперативних та/або колаборативних завдань;

2) у самостійній роботі та письмових контрольних роботах – правильність та повнота виконання обов'язкових завдань.

Питання до контролю попередніх занять, обговорення, самостійного вивчення та осмислення навчального матеріалу

Завдання 1. Ознайомтеся з інформацією про частку, заперечення та вигук у латинській мові та виконайте завдання у Google Формі «Що ми знаємо про частку, заперечення, вигук?».

Завдання 2. Знайдіть заперечення. Які вислови Ви бажали б запам'ятати назавжди? Прокоментуйте їхнє походження.

- a) *Tertium non datur*. Третього не дано.
- b) *Non scholae, sed vitae discimus*. Вчимося не для школи, а для життя.
- c) *Pecunia non olet*. Гроші не пахнуть.
- d) *Primum non nocere. Noli nocere*. Найперше – не зашкодь (букв. «Передовсім, не спричини (хворому) шкоди»).
- e) *Haud credo, sed certo scio*. Не думаю, а достаменно знаю.

Завдання 3. Який вигук вживається у крилатому вислові Цицерона *O tempora, o mores!* О часи, о звичаї! Що змусило Цицерона дивуватися часам, що настали, та звичаям? Що спільного у цього вислову із іншими двома найвідомішими висловами Цицерона?

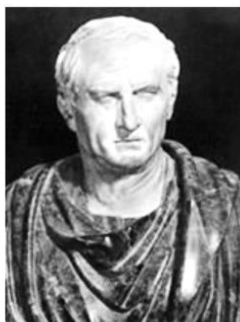
- a) *Cum tacent, clamant* (з лат. «Коли мовчать, кричать»)
b) «*Quo usque tandem abutere, Catilina, patientia nostra?*» (лат. «Доки ти будеш, Катіліно, зловживати нашим терпінням?»)

Завдання 4. Знайдіть на обкладинці книги⁸ *O tempora, o mores!* зображення Цицерона та Катіліни (див. малюнок 14).

Мал. 14. Ілюстративний матеріал до завдання 4.

Завдання 5. У Вікіпедії на сторінці, присвяченій Луцію Сергію Катіліні, міститься викривлена інформація (див. малюнок 15). Яка саме?

Луцій Сергій Катіліна

- ✓ Життєпис
- ✓ Змова Катіліни
- ✓ Див. також

Мал. 15. Ілюстративний матеріал до завдання 5.

⁸Джерело: <https://bit.ly/4b530Tu>

ПОРАДА: ► Ставтеся критично до будь-якої інформації – особливо в мережі Інтернет! Зверніть увагу на те, що соціальні мережі найчастіше стають джерелами фейків та неправдивої інформації!

Завдання 6. Відомо, що серед іншого, Цицерон був авгуром. Поясніть, у чому полягала робота та місія авгурів?

Завдання 7. Які вислови Цицерона Ви бажали б запам'ятати назавжди?

Завдання 8. Виконайте завдання у Google Документах «Marcus Tullius Cicero» на основі технології кооперативного читання за методом «Банкноти євро».

Інструкція: Утворіть групи.

Із важливістю інформації у тексті така ж справа, як і з грошима у гаманці. Усі купюри всередині дуже важливі, але банкнота в 20 євро коштує більше, ніж банкнота в 10 євро, яка, у свою чергу, коштує більше, ніж банкнота в 5 євро.

Дослідіть питання: *Чому Цицерон був видатним?*

Самостійно: Знайдіть у текстах онлайн інформацію про Цицерона, яка, на Ваш погляд, варта 20 євро, внесіть інформацію у таблицю (див. малюнок 16), запишіть також інформацію на 10 чи 5 євро.

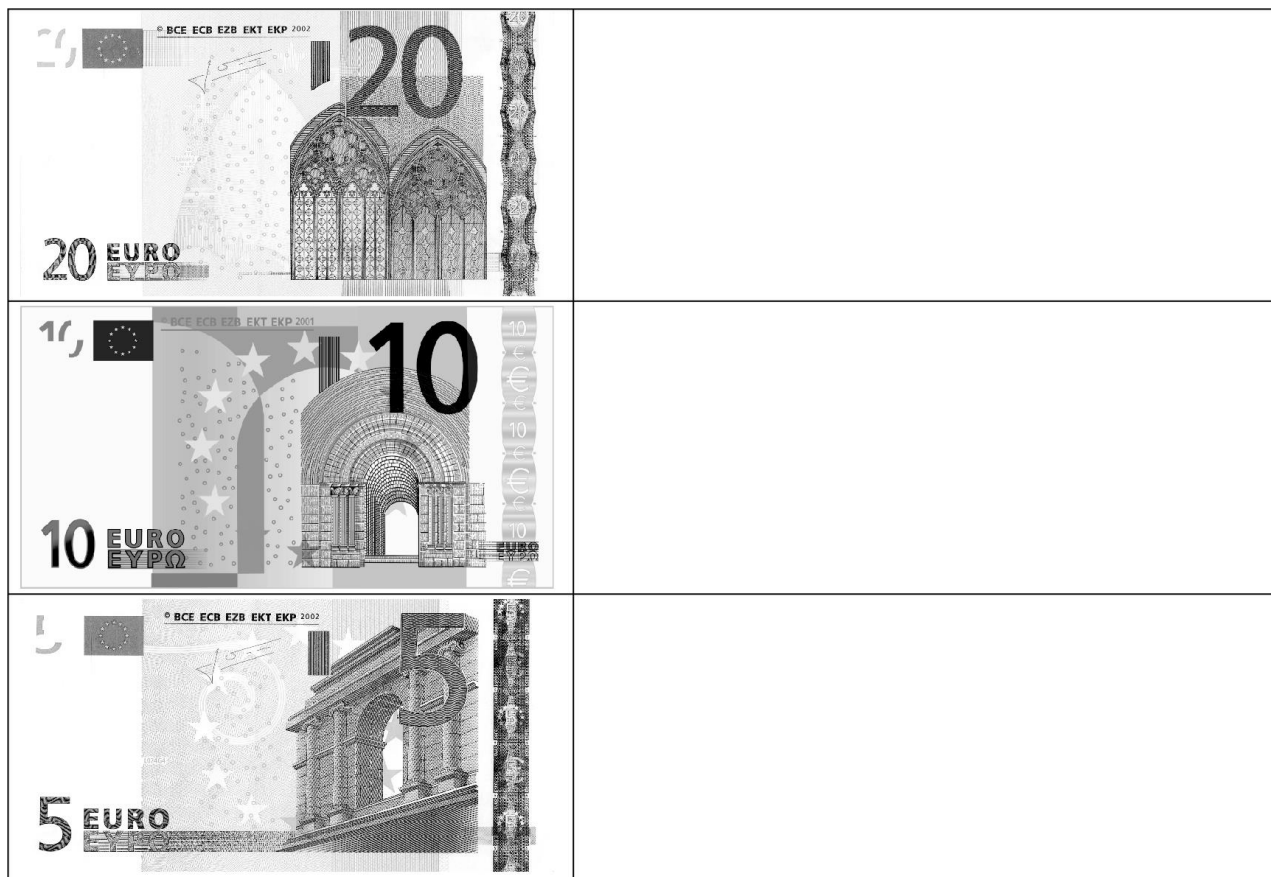
У групі: Порівняйте результати.

У презентації результатів роботи групи: Презентуйте свої результати іншим групам, щоб ми могли їх обговорити.

ПОРАДА: ► Заповнюючи таблицю, «зважуйте» інформацію. Спробуйте визначити, який факт важливіший? Аргументуйте! Позначте > «більше» або < «менше» важливі та менш важливі факти.

Приклад: ► Цицерон був обраний консулом у 63 році до н.е., найвищою посадою в римському уряді, яку міг обіймати римський політик. > Цицерон вмів маніпулювати людськими емоціями.

Вплив стилю Цицерона на літературу призвів до формування новолатинського стилю мови, яка, у свою чергу, стала основою для формування літературних стилів інших європейських мов романської (тобто заснованої на латині) мовної сім'ї. > До складу Сенату, верховного органу правління Римської імперії, він увійшов у віці не більше 33 років, у такий спосіб ставши наймолодшим сенатором цієї держави в історії.

Мал. 16. Ілюстративний матеріал до завдання 8.

Практичне (семінарське) заняття № 9.

Тема: Числівник (Numerale). Римські цифри. Римські монети і міри

Мета вивчення: розширення лінгвістичного кругозору тих, хто навчається, та формування в них уявлення про числівник у латинській мові; формування уявлення про основи фонетики, морфології, синтаксису та фразеології латинської мови; формування практичних навичок граматичного аналізу латиномовних крилатих висловів та текстів; навичок етимологічного аналізу термінів латинського походження та розвиток вмінь історико-культурологічного коментування на основі здатності до аналізу ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов; поглиблення знань про римські цифри, римські монети і міри.

Основна література:

1. Ухаль М. Латинська мова: підручник. Ужгород : Говерла, 2017. С. 98-100. URL: bit.ly/3lx5ZzP

Інструменти та обладнання: програмне забезпечення, зокрема програма Zoom для організації відео конференцій; цифрові інструменти Google для освіти (Google Диск, Google Документи, Google Форми, Google Презентації, Доповнення до об'єктів Google Діску, Google Chrome); система управління навчанням Moodle (курс Латинська мова).

Критерії оцінювання:

1) у поточній академічній роботі студента на семінарських / практичних заняттях в усних відповідях – відповідність відповіді змісту питання, наявність фактичних помилок, повнота та правильність пояснень, повнота та ґрунтовність викладу, ілюстративність викладу, доказовість викладу; участь у дискусії за проблемою заняття, вміння формулювати і відстоювати свою позицію; участь у виконанні кооперативних та/або колаборативних завдань;

2) у самостійній роботі та письмових контрольних роботах – правильність та повнота виконання обов'язкових завдань.

Питання до контролю попередніх занять, обговорення, самостійного вивчення та осмислення навчального матеріалу

Завдання 1. Ознайомтеся з інформацією про числівник у латинській мові, римські цифри, римські монети і міри та виконайте завдання у Google Формам «Що ми знаємо про числівник та римські цифри?», «Що ми знаємо про римські монети?».

Завдання 2. Урядовий кур'єр, [повідомляє](#), що однією з найдорожчих монет, проданих на аукціонах, є ауреус EID MAR (див. малюнок 17). Що означає цей напис? Хто зображений та що зображено на монеті? Чому? Чому ця монета є найдорожчою з римських монет?

9

Мал. 17. Ілюстративний матеріал до завдання 2.

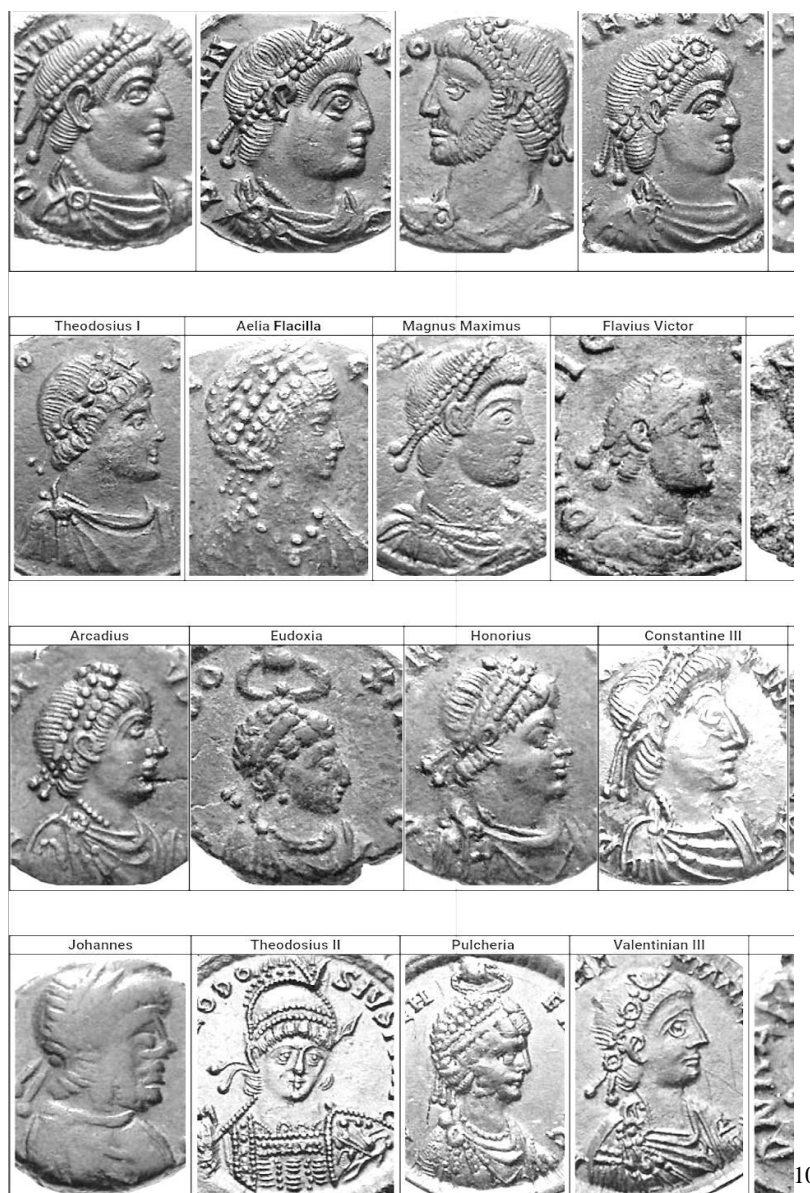
⁹ Джерело: <https://bit.ly/3XhUNXd>

Завдання 3. Колаборативний нумізматичний проєкт [NumisWiki](https://numiswiki.org/) дозволяє подивитися монети, що хронологічно належать до однієї з груп:

- The Twelve Caesars
- The Adoptive Emperors
- The Severan Period
- Crisis and Decline
- Recovery of the Empire
- The Secessionist Empires
- The Tetrarchy
- Constantinian Era
- The Late Empire

Подивіться на зображення (див. малюнок 18) та напишіть до якої групи вони належать:

Мал. 18. Ілюстративний матеріал до завдання 3.

¹⁰ Джерело: <https://bit.ly/3XjQCvC>

Завдання 4. Що означають написи **IMP CAES COS AVG PM** на монеті? Скільки разів Марк Аврелій був консулом на час випуску монети (див. малюнок 19)?

11

Мал. 19. Ілюстративний матеріал до завдання 4.

ПОРАДА: ► Скористайтесь за потреби розширенням Google Перекладач !

Завдання 5. Спробуйте знайти написи на монеті (див. малюнок 20) у словнику на сайті нумізматичного проекту NumisWiki.

УВАГА: ► Перехід до словникових статей за літерами внизу сторінки.

**IANVM CLVSIT PACE P R TERRA MARIQ PARTA
IMP NERO CLAVD CAESAR AVG GERM TR P P P**

Хто зображений на монеті? Що зображено на монеті? Про що нас інформують написи?

12

Мал. 20. Ілюстративний матеріал до завдання 5.

¹¹ Джерело: <https://bit.ly/4bTGtds>

¹² Джерело: <https://bit.ly/3XnktmV>

Завдання 6. Використовуючи конвертер римських цифр, запишіть 753.

Завдання 7. Використовуючи конвертер, запишіть римськими цифрами дату «31 грудня 2022 року».

Завдання 8. Запишіть цифри прописом: 11, 18, 29, 200, 2000.

Завдання 9. Запишіть приклад цифрами: *quarter quaterna sedecim sunt*.

Завдання 10. Запишіть приклад цифрами: *viginti tres et triginta duo sunt quinquaginta quinque*

Практичне (семінарське) заняття № 10.

Тема: Римський календар. Назви місяців і днів тижня. Визначення днів місяця. Літочислення

Мета вивчення: розширення лінгвістичного кругозору тих, хто навчається, та формування в них уявлення про назви місяців і днів тижня у латинській мові; формування уявлення про основи фонетики, морфології, синтаксису та фразеології латинської мови; формування практичних навичок граматичного аналізу латиномовних крилатих висловів та текстів; навичок етимологічного аналізу термінів латинського походження та розвиток вмінь історико-культурологічного коментування на основі здатності до аналізу ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов; поглиблення знань про римський календар та літочислення.

Основна література:

1. Ухаль М. Латинська мова: підручник. Ужгород: Говерла, 2017. С. 85-95. URL: bit.ly/3lx5ZzP
2. Осипова Т.О. Латинська мова. Навчальний посібник. Ч.1. Для студентів факультету іноземних мов педагогічних університетів. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2004. С. 89-93. URL: bit.ly/3YvHx0s
3. Осипова Т.О. Таблиці з граматики латинської мови. Для студентів факультету іноземних мов педагогічних університетів. – Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2018. – С. 43-47. URL: bit.ly/3xo1VVf

Інструменти та обладнання: програмне забезпечення, зокрема програма Zoom для організації відео конференцій; цифрові інструменти Google для освіти (Google Диск, Google Документи, Google Форми, Google Презентації,

Доповнення до об'єктів Google Диску, Google Chrome); система управління навчанням Moodle (курс Латинська мова).

Критерії оцінювання:

1) у поточній академічній роботі студента на семінарських / практичних заняттях в усних відповідях – відповідність відповіді змісту питання, наявність фактичних помилок, повнота та правильність пояснень, повнота та ґрунтовність викладу, ілюстративність викладу, доказовість викладу; участь у дискусії за проблемою заняття, вміння формулювати і відстоювати свою позицію; участь у виконанні кооперативних та/або колаборативних завдань;

2) у самостійній роботі та письмових контрольних роботах – правильність та повнота виконання обов'язкових завдань.

Питання до контролю попередніх занять, обговорення, самостійного вивчення та осмислення навчального матеріалу

Завдання 1. Ознайомтеся з інформацією про назви місяців і днів тижня, особливості визначення днів місяця у римському календарі, а також літочислення та виконайте завдання у Google Формам «Що ми знаємо про календар давніх римлян?», «De Graecōrum et Romanōrum deis».

Завдання 2. Перегляньте відео *Lingua Latina Per Se Illustrata Cap.13 Annus & Menses | LLPSI FAMILIA ROMANA* та виконайте завдання у Google Формі «Annus et Menses».

Завдання 3. Що Ви знаєте про походження вислову *Quod licet Iovi (Jovi) non licet bovi* / Що дозволено Юпітеру, не дозволено бику? Як ви розумієте цей вислів?

Завдання 4. Що означало слово *kalendarium*? Завдання 4. Чи правда, що у місяці виділяли три головні дні, пов'язаних спочатку зі зміною фаз місяця, до яких і рахували дні для визначення дат?

Завдання 5. В якому порядку йшли головні дні?

- a) Іди, нони, календи
- b) Календи, іди, нони
- c) Календи, нони, іди

Завдання 6. На який день припадали важливіші дні місяця?

Завдання 7. Яким словом позначався день напередодні одного з головних днів у місяці, наприклад, 12 грудня (*pridie Idus Decembres*)?

Завдання 8. 15 березня 44 до н. е., день вбивства Юлія Цезаря, припадав на:

- a) Березневі календи
- b) Березневі нони
- c) Березневі іди

Завдання 9. Як розшифровується дата, яка записана *a. d. IX Kal. Sept.*?

Завдання 10. Яким чином «високосний» (рік) пов'язаний із «*bi (s) sextilis*» – додатковим днем, який вставлявся безпосередньо після 24 лютого?

Завдання 11. Чи збереглася в інших мовах традиція римлян назвати дні тижня за планетами, що носять імена богів? Аргументуйте. Проілюструйте прикладами.

Завдання 12. Коли розпочинався рік за реформою Цезаря?

Завдання 13. Яким чином консули були пов'язані з назвами років?

Завдання 14. Що означає скорочення *ab U. c., a. u. c.*?

Завдання 15. Який імператор та в якому році ввів літочислення від передбачуваного року заснування Риму (753 до н. е.): *Ab Urbe condita*?

Завдання 16. Які календарні реформи провів цар Нума Помпілій (див. малюнок 21)? Чим він відомий? Які факти про нього Ви бажали б запам'ятати?

13

Мал. 21. Ілюстративний матеріал до завдання 16.

¹³ Джерело: <https://bit.ly/3MfOсНl>

Завдання 17. Визначте за календарем дату: *a. d. IX Kal. Sept.* (читаємо: *ante diem nonum Kalendas Septembres*). Напишіть дату вашого дня народження українською та латинською, напр. *a. d. XI Kal. Feb.*

Завдання 18. Скористайтеся конвертером дат та запишіть актуальну дату *ab urbe condita*. Прочитайте та запишіть наступну дату (див. малюнок 22):

pridie Idus Maias
anno MMDCCLXXVII ab urbe condita

Мал. 22. Ілюстративний матеріал до завдання 18.

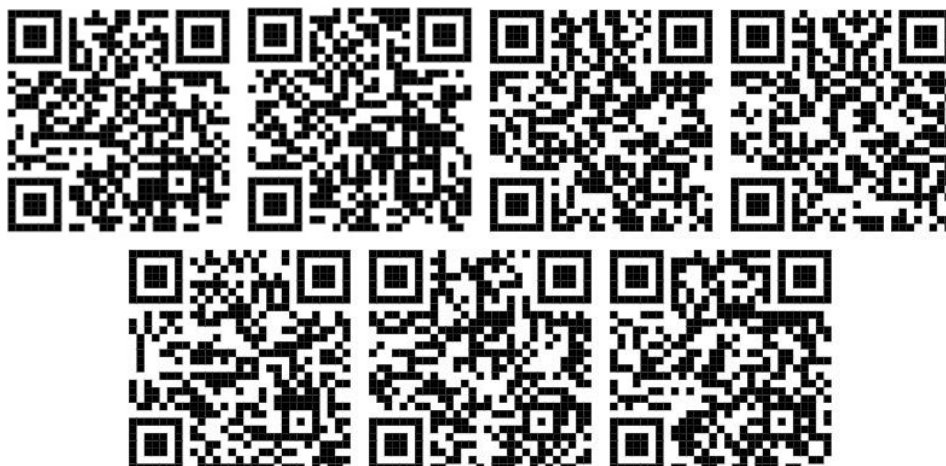
Завдання 19. Що означає A.D.?

Завдання 20. Що означає BC?

Завдання 21. Ознайомтеся із системами літочислення та [нормами впорядкування інформації про дати та час](#). Що Ви бажали б запам'ятати назавжди?

ПОРАДА: ► Скористайтеся за потреби розширенням Google Перекладач або змініть мову!

- a) BP/ b.p.
- b) AM/ A.M.
- c) a. Chr. n., a.Ch.n., a.C.n., A.C.N./ ACN та p. Chr. n., p. Ch. n./ post Christum natum
- d) CE та BCE
- e) н.е. та р.Б.
- f) V. Chr. та V. u. Z. та v. d. Z./n. d. Z.
- g) ISO 8601

Завдання 22. Запишіть скорочено:

ante Christum natum – до народження Христа

post Christum natum – після народження Христа

ab urbe condita – до заснування міста (Риму)

anno urbis conditae – в рік заснування міста

Практичне (семінарське) заняття № 11.

Тема: Прислівник (Adverbium)

Мета вивчення: розширення лінгвістичного кругозору тих, хто навчається, та формування в них уявлення про прислівник у латинській мові; формування уявлення про основи фонетики, морфології, синтаксису та фразеології латинської мови; формування практичних навичок граматичного аналізу латиномовних крилатих висловів та текстів; навичок етимологічного аналізу термінів латинського походження та розвиток вмінь історико-культурологічного коментування на основі здатності до аналізу ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов.

Основна література:

1. Ухаль М. Латинська мова: підручник. Ужгород: Говерла, 2017. С. 77-79.
URL: bit.ly/3lx5ZzP

Інструменти та обладнання: програмне забезпечення, зокрема програма Zoom для організації відео конференцій; цифрові інструменти Google для освіти (Google Диск, Google Документи, Google Форми, Google Презентації, Доповнення до об'єктів Google Диску, Google Chrome); система управління навчанням Moodle (курс Латинська мова).

Критерії оцінювання:

1) у поточній академічній роботі студента на семінарських / практичних заняттях в усних відповідях – відповідність відповіді змісту питання, наявність фактичних помилок, повнота та правильність пояснень, повнота та ґрунтовність викладу, ілюстративність викладу, доказовість викладу; участь у дискусії за проблемою заняття, вміння формулювати і відстоювати свою позицію; участь у виконанні кооперативних та/або колаборативних завдань;

2) у самостійній роботі та письмових контрольних роботах – правильність та повнота виконання обов'язкових завдань.

Питання до контролю попередніх занять, обговорення, самостійного вивчення та осмислення навчального матеріалу

Завдання 1. Ознайомтеся з інформацією про прислівник у латинській мові та виконайте завдання у Google Формі «Що ми знаємо про прислівники?».

Завдання 2. Оберіть усі крилаті вислови, що містять прислівники. Зверніть увагу на походження висловів:

1) *Amicus Plato, sed magis amica veritas.* Мені дорогий Платон, але істина ще дорожча; правда понад усе (досл.: друг Платон, але більша подруга – істина).

2) *Amicus optima vitae possessio.* Друг – найдорожче набуття в житті.

3) *Arbor mala, mala mala.* Погане дерево – погані плоди (букв. – «яблука»).

4) *Aut nunc, aut numquam.* Тепер або ніколи.

5) *Bene qui latuit, bene vixit.* Добре прожив той, хто добре заховався.

6) *Brevis nobis vita data est, at memoria bene redditae vitae sempiterna.* Нам дано коротке життя, але пам'ять про добре прожите життя вічна (Цицерон).

7) *Citius, altius, fortius.* Швидше, вище, сильніше.

8) *Difficile est proprie communia dicere.* Добре виразити загальновідомі істини важко.

9) *Festina lente.* Поспішай повільно.

10) *Mala herba cito crescit.* Погана трава (бур'ян) швидко росте.

11) *Nemo me impune lacessit.* Ніхто не зачепить мене безкарно (девіз на Королівському гербі Шотландії).

12) *Nota bene* (NB, n.b. чи nb). Зауваж, зверни увагу, візьми на замітку, запам'ятай.

13) *Primus inter pares.* Перший серед рівних.

14) *Semper fidelis.* Завжди вірний.

15) *Post scriptum* (P. S. або P S). Дописка до листа.

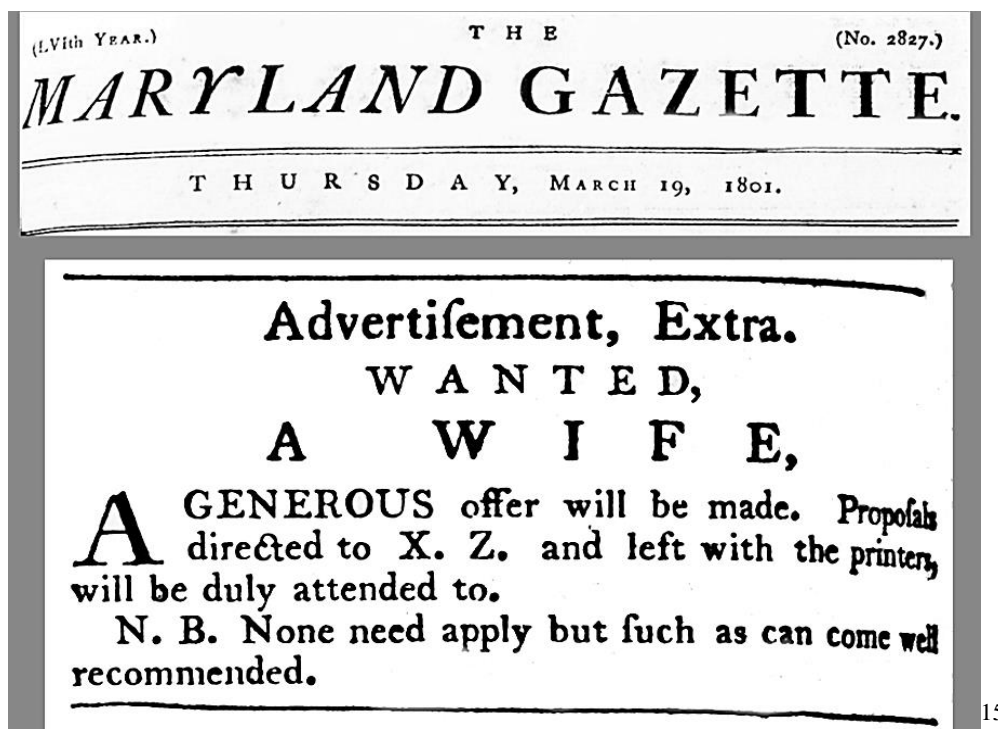
Завдання 3. Як ви розумієте вислів *Bene qui latuit, bene vix* / Добре прожив той, хто добре заховався? (*Vixit, latuit - vivere, latere* (бути схованим) – 3. P. Sg. Perf. Act. Indict.)

Завдання 4. Що означає *cito!* у медичинських текстах (наприклад, у направленні від лікаря, на упаковці медичних засобів тощо)? Що означає *cito test* (див. малюнок 23)?

Мал. 23. Ілюстративний матеріал до завдання 4.

Завдання 5. Що позначають символами ↗, NB, n.b. та DM у тексті (див. малюнок 24)?

Мал. 24. Ілюстративний матеріал до завдання 5.

¹⁴ Джерело: <https://bit.ly/3xb3Jo5>

¹⁵ Джерело: <https://bit.ly/3Xnmlql>

Завдання 6. Як Ви вважаєте, чому слоганом *Citius, altius, fortius* прикрашено годинник на фото (див. малюнок 25)?

16

Мал. 25. Ілюстративний матеріал до завдання 6.

Практичне (семінарське) заняття № 12.

Тема: Дієслово (Verbum). Граматичні категорії дієслова. Словникова форма дієслів

Мета вивчення: розширення лінгвістичного кругозору тих, хто навчається, та формування в них уявлення про дієслово та граматичні категорії дієслова у латинській мові; формування уявлення про основи фонетики, морфології, синтаксису та фразеології латинської мови; формування практичних навичок граматичного аналізу латиномовних крилатих висловів та текстів; навичок етимологічного аналізу термінів латинського походження та розвиток вмій історико-культурологічного коментування на основі здатності до аналізу ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов.

Основна література:

1. Ухаль М. Латинська мова: підручник. Ужгород: Говерла, 2017. С. 27-30. URL: bit.ly/3lx5ZzP
2. Осипова Т.О. Латинська мова. Навчальний посібник. Ч.1. Для студентів факультету іноземних мов педагогічних університетів. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2004. С. 17-20. URL: bit.ly/3YvHx0s
3. Осипова Т.О. Таблиці з граматики латинської мови. Для студентів факультету іноземних мов педагогічних університетів. – Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2018. – С. 28. URL: bit.ly/3xo1VVf

---

¹⁶ Джерело: <https://bit.ly/3VAilGN>

Інструменти та обладнання: програмне забезпечення, зокрема програма Zoom для організації відео конференцій; цифрові інструменти Google для освіти (Google Диск, Google Документи, Google Форми, Google Презентації, Доповнення до об'єктів Google Діску, Google Chrome); система управління навчанням Moodle (курс Латинська мова).

Критерії оцінювання:

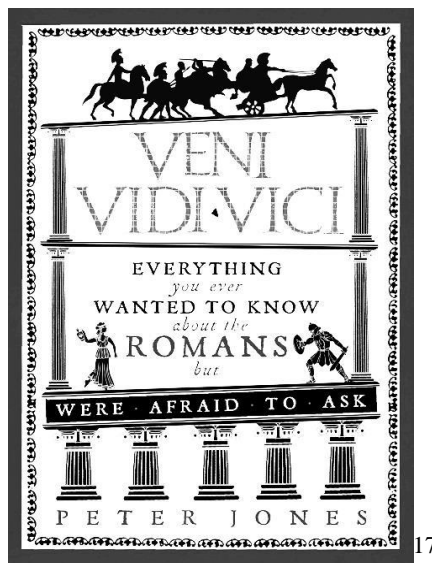
1) у поточній академічній роботі студента на семінарських / практичних заняттях в усних відповідях – відповідність відповіді змісту питання, наявність фактичних помилок, повнота та правильність пояснень, повнота та ґрунтовність викладу, ілюстративність викладу, доказовість викладу; участь у дискусії за проблемою заняття, вміння формулювати і відстоювати свою позицію; участь у виконанні кооперативних та/або колаборативних завдань;

2) у самостійній роботі та письмових контрольних роботах – правильність та повнота виконання обов'язкових завдань.

Питання до контролю попередніх занять, обговорення, самостійного вивчення та осмислення навчального матеріалу

Завдання 1. Ознайомтеся з інформацією про дієслово у латинській мові та виконайте завдання у Google Формах «Marcus Tullius Cicero», «Дієслово. Основні форми», «Що ми знаємо про дієслово esse?».

Завдання 2. Запишіть латинню «*Прийшов, побачив, переміг*». Що Ви знаєте про цей вислів (див. малюнок 26)?

Мал. 26. Ілюстративний матеріал до завдання 2.

¹⁷ Джерело: <https://bit.ly/4aWHbVK>

Завдання 3. Випишіть дієслова із перекладом. Які з висловів Ви хотіли б запам'ятати назавжди? Прокоментуйте їхнє походження.

- 1) *Dum spiro, spero.* Поки дихаю, сподіваюсь.
- 2) *Cogito ergo sum.* Я мислю, отже я існую.
- 3) *Contra spem spero.* Без надії сподіваюсь.
- 4) *Dixi.* Сказав.
- 5) *Feci quod potui, faciant meliora potentes.* Я зробив, що міг, хай інші зроблять краще.
- 6) *Homo sum et nihil humani a me alienum puto.* Я людина, і ніщо людське мені не чуже.
- 7) *Omnia mea tecum porto.* Все своє ношу з собою.
- 8) *Primum non nocere.* Найперше – не зашкодь.
- 9) *Scio me nihil scire.* Я знаю, що я нічого не знаю.
- 10) *Vivere militare est.* Жити – значить боротися.

Завдання 4. Що саме про походження висловів *Feci quod potui, faciant meliora potentes*, *Homo sum et nihil humani a me alienum puto*, *Scio me nihil scire* Ви хотіли би запам'ятати назавжди?

Завдання 5. Що вам відомо про вислів *Alea iacta est*? Що Ви бажали б запам'ятати назавжди?

Завдання 6. Терра інкогніта (від лат. *Terra incognita* – невідома, незвідана земля) – латинська фраза, яка історично вживалась у картографії для позначення на картах невідомих територій. Яку фразу ще вживали для позначення невідомих територій, наприклад, на глобусі Хант-Ленокса?

ПОРАДА: ► Ознайомтеся на сторінці Рочестерського університету з 3-D моделлю глобуса Хант-Ленокса – одного зі скарбів Нью-Йоркської публічної бібліотеки, яку створили професор Грегорі Гейворт і його колеги в рамках проекту Lazarus. Перекладіть написи на глобусі.

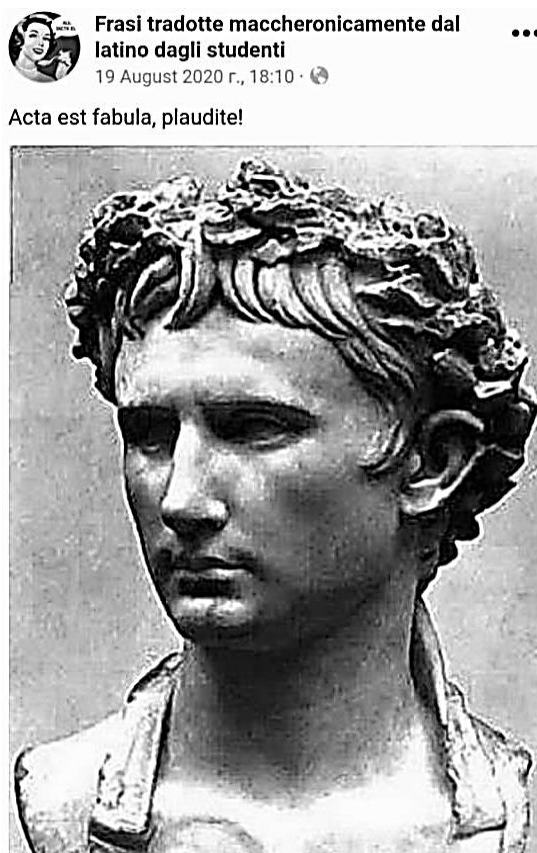

Завдання 7. Оберіть вислови з дієсловом *esse*. Які з них Ви бажали б запам'ятати? Прокоментуйте їхнє походження.

- 1) *Acta est fabula.* Виставу завершено.
- 2) *Alea iacta est.* Гральну кістку кинуто, жереб кинуто.
- 3) *Alter ego est amicus.* Друг – це друге я.
- 4) *Aut amat aut odit mulier, nil est tertium.* Жінка або любить, або ненавидить, третього не дано!

- 5) *Carthago delenda est.* Карфаген має бути зруйнований.
- 6) *Civis romanus sum.* Я громадянин Римської імперії.
- 7) *Errare humanum est.* Людині властиво помилятися.
- 8) *Nic sunt dracones.* Небезпечні або недосліджені території, букв. «тут живуть дракони».
- 9) *Homo homini lupus est.* Людина людині вовк.
- 10) *Homo sum.* Я людина.
- 11) *Homo sum et nihil humani a me alienum puto.* Я людина, і ніщо людське мені не чуже.
- 12) *Ignorantia non est argumentum.* Незнання – не аргумент.
- 13) *Nulla est doctrina sine lingua Latina.* Немає жодної науки без латини.
- 14) *Pacta sunt servanda.* Договори треба дотримуватись.
- 15) *Repetitio est mater studiorum.* Повторення – мати навчання.
- 16) *Scientia potentia est.* Знання – сила. (Френсіс Бекон)

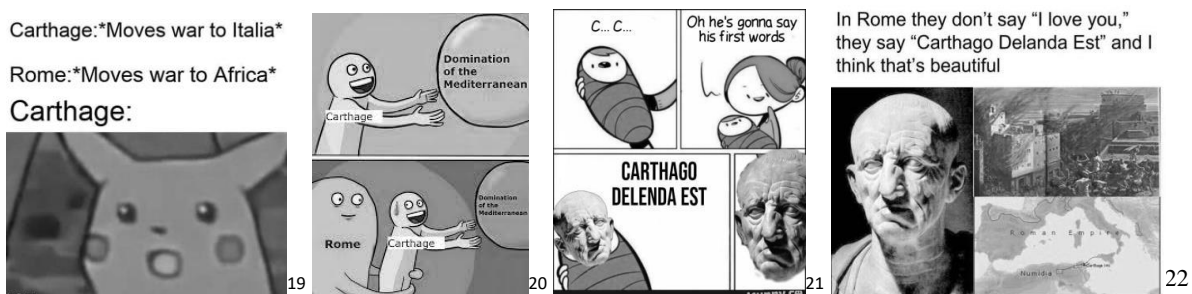
Завдання 8. Чому допис на Facebook *Acta est fabula, plaudite!* з'явився 19 серпня і чому у дописі використано у якості ілюстрації зображення Октавіана Августа (див. малюнок 27)?

Мал. 27. Ілюстративний матеріал до завдання 8.

¹⁸ Джерело: <https://bit.ly/4ehgQ7J>

Завдання 9. Які мему пов'язані з життям та діяльністю Цензора Катона Старшого (див. малюнок 28)? Оберіть зі переліку. Що Ви бажали б запам'ятати про Катона Старшого та/або про посаду Цензора у Стародавньому Римі? Чи бажали б ви створити власні мему з історії Стародавнього Риму та латинської мови?

Мал. 28. Ілюстративний матеріал до завдання 9.

Завдання 10. Пригадайте крилаті вислови із основними словниковими формами (інфект, перфект, супін, інфінітив). Запишіть дієслова з перекладом.

Завдання 11. Випишіть дієслова із перекладом. Які з них Ви хотіли б запам'ятати? Прокоментуйте їхнє походження.

- a) *Dum spiro, spero.* Поки дихаю, сподіваюсь.
- b) *Cogito ergo sum.* Я мислю, отже я існую.
- c) *Contra spem spero.* Без надії сподіваюсь.
- d) *Dixi.* Сказав.
- e) *Feci quod potui, faciant meliora potentes.* Я зробив, що міг, хай інші зроблять краще.
- f) *Homo sum et nihil humani a me alienum puto.* Я людина, і ніщо людське мені не чуже.
- g) *Omnia mea mecum porto.* Все своє ношу з собою.
- h) *Primum non nocere.* Найперше – не зашкодь.
- i) *Scio me nihil scire.* Я знаю, що я нічого не знаю.
- j) *Vivere militare est.* Жити – значить боротися.

¹⁹ Джерело: <https://bit.ly/3WB09Od>

²⁰ Джерело: <https://bit.ly/4acQK2D>

²¹ Джерело: <https://bit.ly/4bb4Tyz>

²² Джерело: <https://bit.ly/4bbINxa>

4. Перелік завдань та інструктивно-методичні матеріали до самостійної роботи

Самостійна робота студентів передбачає роботу з науковими, науково-популярними, освітніми та публіцистичними текстами, що стосуються питань розвитку латинської мови.

У самостійній роботі та письмових контрольних роботах основними критеріями оцінювання виступають правильність та повнота виконання обов'язкових завдань.

Тема 1: Екскурс в історію латинської мови. Фонетика

Очікувані результати та продукти: відповіді у Google Формі «Що ми знаємо про латину?»; створено допис у Google Презентації з метою візуалізації матеріалу.

Критерії оцінювання відповіді у Google Формі: правильність та повнота виконання завдання. Максимальна кількість балів: 5 б.

Критерії оцінювання допису в презентації: правильність та повнота виконання завдання.

Тема 2: Основні віхи історії давнього Риму

Очікувані результати та продукти: відповіді у Google Формі «Imperium Romanum»; створено допис у Google Презентації; створено стрічку часу (таймлайн) із використанням мультимедійного ресурсу для створення, спільного редагування та зберігання інформації Padlet.

Критерії оцінювання відповіді у Google Формі: правильність та повнота виконання завдання. Максимальна кількість балів: 5 б.

Критерії оцінювання допису в презентації: правильність та повнота виконання завдання.

Критерії оцінювання стрічки часу: правильність та повнота виконання завдання, хронологічна послідовність події, наявність / відсутність фактичних помилок, у тому числі у візуалізації матеріалу; активна участь у виконанні кооперативних та/або колаборативних завдань.

Тема 3: Латинський алфавіт (Alphabetum Latinum)

Очікувані результати та продукти: створено допис у Google Презентації з метою візуалізації матеріалу; виконано завдання на етерпеді board.net та/або ZUM-Pad.

Критерії оцінювання допису в презентації: правильність та повнота виконання завдання.

Критерії оцінювання завдання на етерпеді board.net та/або ZUM-Pad: правильність та повнота виконання завдання; відповідність допису на борді змісту питання, наявність / відсутність фактичних помилок, повнота та правильність пояснень у дискусії за проблемою заняття, повнота та ґрунтовність викладу, ілюстративність викладу, доказовість викладу; активна участь у виконанні кооперативних та/або колаборативних завдань. Максимальна кількість балів: 5 б.

Тема 4: Частини мови. Граматична будова латинської мови. Структура простого речення. Іменник (Nomen substantivum): категорії, відміни і відмінки. Перша відміна іменників (Declinatio prima). Друга відміна іменників (Declinatio secunda). Третя відміна іменників (Declinatio tertia). Четверта відміна іменників (Declinatio quarta). П'ята відміна іменників (Declinatio quinta)

Очікувані результати та продукти: створено допис у Google Презентації з метою візуалізації матеріалу.

Критерії оцінювання допису в презентації: правильність та повнота виконання завдання.

Тема 5: Прикметник (Nomen adiectivum). Ступені порівняння прикметників

Очікувані результати та продукти: відповіді у Google Формах «Що ми знаємо про іменник? I та II відміни іменників», «Tullia», «Що ми знаємо про прикметники I та II відміни»; створено допис у Google Презентації з метою візуалізації граматичного матеріалу.

Критерії оцінювання відповіді у Google Формі: правильність та повнота виконання завдання. Максимальна кількість балів: 5 б.

Критерії оцінювання допису в презентації: правильність та повнота виконання завдання.

Тема 6: Власні імена давніх римлян

Очікувані результати та продукти: відповіді у Google Формі «Familia Romana», «Що ми знаємо про давньоримські імена?», створена Google Презентація «Шлюб та родина у Стародавньому Римі».

Критерії оцінювання відповіді у Google Формі: правильність та повнота виконання завдання. Максимальна кількість балів: 5 б.

Критерії оцінювання презентації: правильність та повнота виконання завдання; відповідність допису змісту питання, наявність / відсутність фактичних помилок, повнота та правильність пояснень у дискусії за проблемою

заняття під час презентації, повнота та ґрунтовність викладу, ілюстративність викладу, доказовість викладу. Максимальна кількість балів: 5 б.

Тема 7: Займенник (Pronomen). Особові і зворотний займенник. Присвійні, вказівні, питальні, відносні, заперечні, означальні і неозначені займенники

Очікувані результати та продукти: відповіді у Google Формі «Що ми знаємо про займенники?», створено допис у Google Презентації з метою візуалізації граматичного матеріалу.

Критерії оцінювання відповіді у Google Формі: правильність та повнота виконання завдання. Максимальна кількість балів: 5 б.

Критерії оцінювання допису в презентації: правильність та повнота виконання завдання.

Тема 8: Прийменник (Praepositio). Прийменники з двома відмінками. Сполучник (Coniunctio)

Очікувані результати та продукти: відповіді у Google Формі «Що ми знаємо про прийменник?», «Що ми знаємо про сполучники?»; створено допис у Google Презентації з метою візуалізації граматичного матеріалу.

Критерії оцінювання відповіді у Google Формі: правильність та повнота виконання завдання. Максимальна кількість балів: 5 б.

Критерії оцінювання допису в презентації: правильність та повнота виконання завдання.

Тема 9: Частка (Particula). Заперечення (Negatio). Вигук (Interiectio)

Очікувані результати та продукти: відповіді у Google Формі «Що ми знаємо про частку, заперечення, вигук?»; створено допис у Google Презентації з метою візуалізації граматичного матеріалу.

Критерії оцінювання відповіді у Google Формі: правильність та повнота виконання завдання. Максимальна кількість балів: 5 б.

Критерії оцінювання допису в презентації: правильність та повнота виконання завдання.

Тема 10: Числівник (Numerale). Римські цифри. Римські монети і міри. Римський календар. Назви місяців і днів тижня. Визначення днів місяця. Літочислення

Очікувані результати та продукти: відповіді у Google Формах «Що ми знаємо про числівник та римські цифри?», «Що ми знаємо про римські монети?»; створено допис у Google Презентації з метою візуалізації

граматичного матеріалу; створено допис у Google Презентації «Римські цифри у нашому житті».

Очікувані результати та продукти: відповіді у Google Формі «Що ми знаємо про календар давніх римлян?», «De Graecōrum et Romanōrum deis».

Критерії оцінювання відповіді у Google Формі: правильність та повнота виконання завдання. Максимальна кількість балів: 5 б.

Критерії оцінювання допису в презентації: правильність та повнота виконання завдання.

Тема 11: Прислівник (Adverbium)

Очікувані результати та продукти: відповіді у Google Формі «Що ми знаємо про прислівники?»; створено допис у Google Презентації з метою візуалізації матеріалу.

Критерії оцінювання відповіді у Google Формі: правильність та повнота виконання завдання. Максимальна кількість балів: 5 б.

Критерії оцінювання допису в презентації: правильність та повнота виконання завдання.

Тема 12: Дієслово (Verbum). Граматичні категорії дієслова. Словникова форма дієслів. Три основи дієслова. Поділ на дієвідміни. Наказовий спосіб (Imperativus). Теперішній час активного і пасивного станів (Praesens indicativi activi et passivi). Допоміжне дієслово sum, fui, –, esse (бути). Минулий час недоконаного виду дійсного способу активного і пасивного станів (Imperfectum indicativi activi et passivi). Майбутній час недоконаного виду активного та пасивного стану (Futurum I indicativi activi et passivi). Часи системи перфекта. Перфект (Perfectum). Плюсquamперфект (Plusquamperfectum). Футурум другий (Futurum II). Герундій (Gerundium). Герундив (Gerundivum). Інфінітиви та інфінітивні конструкції. Accusativus cum infinitivo. Nominativus cum infinitivo

Очікувані результати та продукти: відповіді у Google Формі «Дієслово. Основні форми», «Що ми знаємо про дієслово esse?», «Marcus Tullius Cicero»; створено допис у Google Презентації з метою візуалізації граматичного матеріалу.

Критерії оцінювання відповіді у Google Формі: правильність та повнота виконання завдання. Максимальна кількість балів: 5 б.

Критерії оцінювання допису в презентації: правильність та повнота виконання завдання.

5. Ліквідація заборгованості

ПОРАДА: ► Вчасно та в повному обсязі виконуйте завдання, щоби успішно завершити курс! Виконуйте обов'язкові завдання! Виконуйте всі завдання відповідно до умов!

Для ліквідації заборгованості з дисципліни Латинська мова виконайте завдання у Google Формам «Ліквідація заборгованості: Латинська мова».

Для успішної ліквідації заборгованості необхідно набрати 60 балів із 70 можливих.

У Google Формі представлені 10 завдань:

Завдання 1-4: Читання та переклад тексту.

Завдання 5: Словник до прочитаних текстів.

Завдання 6-8: Записані у зошит, прочитані на онлайн - диктофон Vocaroo (<https://vocaroo.com/>), перекладені українською та прокоментовані крилаті вислови (мінімум 60 шт.).

Завдання 9: Стрічка часу (таймлайн).

Завдання 10: Рефлексія.

ПОРАДА: ► Підготуйте усі матеріали та покликання на них ДО заповнення Google форми. У Google Форму дозволено вносити зміни.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ: ► Усі завдання є обов'язковими. Ознайомтеся з завданнями перед тим, як їх виконати!

Бали знімаються за неповну або неправильну або частково неправильну відповідь. Оцінка буде надіслана на вказану Вами електронну скриньку після перевірки Ваших відповідей викладачем.

Рекомендовані кроки до завдань 1-4:

Крок 1. Прочитайте тексти за диктором у відео. Випишіть незнайомі слова у словник або зошит. Перекладіть їх. Спробуйте перекласти тексти – речення за реченням. Якщо все зрозуміло, Ви готові до виконання тесту!

Крок 2. Відкрийте сторінку <https://vocaroo.com/>. Натисніть на червону кнопку онлайн-диктофона Vocaroo, аби розпочати запис. Прочитайте текст із перекладом – речення за реченням. Коли закінчили читати та перекладати, натисніть на червону кнопку ще раз. Потім оберіть опцію поділитися та натисніть SHARE. Скопіюйте URL та опублікуйте його у відповіді до завдання.

Крок 3. Повторіть крок 2 для кожного із завдань (1-4).

6. Рефлексія до курсу Латинська мова

Завдання 1: Пройдіть опитування у Google Формах «Рефлексія до курсу Латинська мова». У цьому завданні Ви маєте змогу свідомо звернути увагу на себе у пройденому курсі, на свої думки, емоції, поведінку, способи дій, осмислити свою діяльність та надати фідбек щодо пройденого курсу.

УВАГА: ► Інформація, отримана із опитування, може бути використана анонімно в узагальненому вигляді у наукових цілях!

Ознайомтеся з запитаннями:

1. Яке завдання курсу Вам запам'яталося найбільше?
2. Пригадайте одне із зображень, які зустрічалися на курсі. Що на ньому зображено? Чи було на ньому щось написано? Що саме? У якому контексті / завданні воно використовувалося? Чому, на Вашу думку, воно вам запам'яталося?
3. Пригадайте три епізоди з курсу та опишіть їх. Що саме Ви пригадуєте? Почніть речення з «Я пригадую, як я / викладач / одногрупник А.» тощо та напишіть, що саме відбувалося. З чим пов'язані Ваші спогади? Це була аудиторна робота чи позааудиторна? Ці спогади пов'язані з Вашою діяльністю, діяльністю одногрупників або викладача? Чому саме ці епізоди Вам пригадалися / запам'яталися?
4. Що у курсі було настільки вдалим, що його потрібно обов'язково залишити у курсі?
5. У чому Вам вдалося досягти значного прогресу? У чому полягають Ваші основні досягнення? Чого Ви навчилися? Сформулюйте про себе твердження «Я можу ...». (мін. 1)
6. Що з того, що Ви бажали запам'ятати назавжди, Вам дійсно вдалося запам'ятати? Наведіть конкретний приклад.
7. Наведіть приклад того, що ви дізналися 1) від викладача; 2) від одногрупників; 3) у самостійній роботі на онлайн-ресурсах.
8. Що було Вашою сильною стороною під час проходження курсу і допомогло Вам успішно пройти курс?
9. Наскільки створені Вами візуалізації допомагали Вам виділити головне та запам'ятати інформацію, що містилася у підручнику?

1   2   3   4   5   6   7   8   9   10

Це зовсім не допомогло мені запам'ятати інформацію   Це дуже допомогло мені запам'ятати інформацію

10. Наскільки повно курс дозволив Вам розвивати Вашу креативну компетентність (креативне вираження – вербальне, візуальне; створення знань і креативне розв'язання проблем)

1   2   3   4   5   6   7   8   9   10

Курс не дозволив мені розвивати креативну компетентність   Курс дозволив мені розвивати креативну компетентність у тій мірі, яка відповідає моїм потребам

11. Наскільки курс допоміг Вам розвинути Вашу візуальну грамотність – здатність краще розуміти візуальну інформацію та використовувати («писати») зображення, а також мислити та навчатися у візуально-насиченому середовищі?

1   2   3   4   5   6   7   8   9   10

Курс не допоміг мені розвинути візуальну грамотність   Курс допоміг мені значною мірою розвинути візуальну грамотність та розвинув здатність доносити думки, використовуючи низку засобів та форматів (схеми, таблиці, діаграми, ілюстрації, презентації, фотографії, меми, постери, відео тощо)

12. Пригадайте свої очікування, щодо курсу. Які з них справдилися повною мірою? Наскільки реалістичними було Ваше уявлення про курс перед його початком?

13. Що у курсі, на Вашу думку, допомагало робити курс сучасним?

14. Які ідеї, активності, завдання, способи дії, знання та ін. Ви бажали б перейняти та використати у своїй майбутній професійній діяльності/ у вашому навчанні?

15. У цьому питанні Ви можете надати свій фідбек щодо курсу у вільній формі. Дякую!

Додатки

Додаток А

Самоконтроль та само оцінювання навчальних досягнень студентів / студенток: рейтинг за контрольним листом

Шановні студенти та студентки,

скористайтеся контрольним листом, якщо бажаєте полегшити собі відстеження навчального прогресу на курсі.

Відмічайте роботи, які Ви здали на перевірку у графі «Відмітка про виконання», а у графі «Оцінено» виставляйте отримані бали:

Продукти та результати	Відмітка про виконання	Оцінено
1. Google Форма «Що ми знаємо про латину?»	☒	<u>20/20 5 б.</u>

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ: ► Оцінка «відмінно» ставиться, якщо студент / студентка переважно відмінно та добре виконав / виконала $\geq 70\%$ завдань та набрав у поточному контролі 90 – 100 балів; оцінка «добре» ставиться, якщо студент / студентка переважно відмінно та добре виконав / виконала $\geq 60\%$ завдань та набрав у поточному контролі 82 – 89 балів; оцінка «добре» ставиться, якщо студент / студентка переважно відмінно та добре виконав / виконала $\geq 60\%$ завдань та набрав у поточному контролі 74 – 81 бал; оцінка «задовільно» ставиться, якщо студент / студентка переважно добре та задовільно виконав/ виконала $\geq 50\%$ завдань та набрав у поточному контролі 60 – 73 бали; оцінка «незадовільно» (з можливістю повторного складання) ставиться, якщо студент / студентка виконав / виконала $\leq 50\%$ але $\geq 35\%$ завдань та набрав у поточному та підсумковому семестровому контролі 35 – 59 балів; оцінка «незадовільно» (з обов'язковим повторним вивченням дисципліни) ставиться, якщо студент / студентка виконав / виконала $\leq 35\%$ завдань та набрав у поточному та підсумковому семестровому контролі 1 – 34 бали.

Роботи, виконані на 3 – 5 балів, вважаються такими, що оцінені позитивно. Бали за позитивно оцінені роботи складаються.

Отже, для успішного проходження курсу Вам необхідно виконати мінімум 20 робіт за власним вибором, що будуть оцінені на 3 бали.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ: ► Обов'язкові завдання виділені кольором!

Перейдіть до додатку «Мій рейтинг навчальних досягнень (самооцінювання за контрольним листом)», аби почати відстежувати свій навчальний прогрес на курсі!

Додаток В

Мій рейтинг навчальних досягнень (самооцінювання за контрольним листом)

УВАГА: ► Кольором виділені обов'язкові завдання!

ПОРАДА: ► Виконуйте завдання відповідно до умов!

Продукти та результати	Відмітка про виконання	Оцінено
1. Google Форма «Що ми знаємо про латину?»	☐	_____
2. Google Форма «Imperium Romanum»	☐	_____
3. Стрічка часу (таймлайн) «Основні віхи історії давнього Риму» на https://padlet.com/	☐	_____
4. Стрічка часу (таймлайн) «Римська імперія і латинська мова»	☐	_____
5. Google Форма «Що ми знаємо про іменник? I та II відміни іменників»	☐	_____
6. Google Форма «Tullia»	☐	_____
7. Google Форма «Що ми знаємо про прикметники I та II відміни»	☐	_____
8. Google Форма «Familia Romana»	☐	_____
9. Google Форма «Що ми знаємо про давньоримські імена?»	☐	_____
10. Google Презентація «Шлюб та родина у Стародавньому Римі»	☐	_____
11. Google Форма «Що ми знаємо про займенники?»	☐	_____
12. Google Форма «Що ми знаємо про прийменник?»	☐	_____
13. Google Форма «Що ми знаємо про сполучники?»	☐	_____
14. Google Форма «Що ми знаємо про частку, заперечення, вигук?»	☐	_____
15. Google Форма «Що ми знаємо про числівник та римські цифри?»	☐	_____
16. Google Форма «Що ми знаємо про римські монети?»	☐	_____
17. Google Форма «Що ми знаємо про календар давніх римлян?»	☐	_____

18. Google Форма «Annus et Menses»	☐	_____
19. Google Форма «De Graecōrum et Romanōrum deis»	☐	_____
20. Google Форма «Що ми знаємо про прислівники?»	☐	_____
21. Google Форма «Дієслово. Основні форми»	☐	_____
22. Google Форма «Що ми знаємо про дієслово esse?»	☐	_____
23. Google Форма «Marcus Tullius Cicero»	☐	_____
24. Google Документ «Marcus Tullius Cicero»		
25. Google Презентація «Ми візуалізуємо латину»	☐	_____
26. Завдання на етерпедах board.net	☐	_____
27. Інше (неформальна освіта, олімпіада з Латинської мови тощо)	☐	_____
28. Словник	☐	_____
29. Рефлексія до курсу Латинська мова	☐	_____
РАЗОМ		_____

Навчально-методичне видання

ШЕВЦОВА Наталія Олександрівна

Латинська мова:

*навч.-метод. рекомендації для студентів I курсу
навчально-наукового інституту історії, права
та міжнародних відносин*

*Зображення для оформлення обкладинки використано з
https://etc.usf.edu/clipart/22100/22110/romulusremus_22110.htm*

Відповідальний за випуск *О.Ю. Кудріна*
Комп'ютерна верстка *В.А. Замошнікова*

Підписано до друку 19.06.2024
Формат 60×84/16. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 5,12.
Ум. фарб.-відб. 5,12. Обл.-вид. арк. 3,46.
Тираж 100 пр. Вид № 26.

Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка
40002. м. Суми, вул. Роменська, 87
Свідоцтво ДК № 231 від 02.11.2000 р.

Виготовлювач:
ФОП Цьома С.П. 40002, м. Суми, вул. Роменська, 100.
Тел.: 066-293-34-29.
Зам. № 36

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
Серія ДК, № 5050 від 23.02.2016.